Sanat ve Edebiyat dergisi

TOHUM

Kasım 86 Sayı: 2 3,50 DM

Bu Sayıda

Işığın, Tomurcuğun ve Büyünün Uğultulu Destanı: Yaşar Kemal	**M. Oruçoğlu**	3
Koşma	**N. Behram**	7
Şiir Konusunda Çen Yi'ye Mektup	**M. Zedung**	8
Unutma Gülüm	**Fikret**	9
Marks'ın, Karısı Jenny'ye Aşkı	**H. Doğan**	10
Aydınlar ve Proletarya	**George Thomson**	12
İlerici, Yurtsever, Demokrat, Aydınların Sesi; Aziz Nesin	**H. Doğan**	18
Delalım	**Hasan**	20
Halay Havası	**H. Hüseyin**	21
Kitlelerin En Güçlü Devrim Silahı Olan Parti Devrimci Kültürü de Yönlendirir	**N. Behram**	22
Eugene Pottier	**Lenin**	24
Beyaz Eldivenli Terör	**Eugene Pottier**	26
Ölüm Adın Kalleş Olsun	**A. Ö. Utku**	28
And Olsun Şart Olsun	**Enver Gökçe**	29
Bazen	**Gülay**	30
Diyarbakır Cezaevinden Bir Mektup	**Mehmet**	31
Yıllar Bıraktık Geride	**Aynur K.**	32
Ne Yapmalı	**Georgi Plehanov**	33
Emmiştik Aynı Gamzeden	**A. Devran**	34
Kmer Kadını	**M. Oruçoğlu**	37
Açlık Grevinin Beşinci Gününde	**N. Hikmet**	38
Aşık Olmanın Ustası Nazım Hikmet	**Tohum**	39
Sürgün	**Dersim'den Dilo**	40
Acılar Tutanağı	**H. Nadir**	44

Tohum Kasım 1986 Sayı 2 **Sorumlu:** Veli Genç Rinkbysuâgen 89/004, 16374 Fpânga Schweden **Yazışma Adresi:** A. Özgen Utku Postfach 10 11 92 5000 Köln 1 Deutschland **İsteme Adresi:** Kaiser Wilhelm str. 252 4100 Duisburg 11 **Abone Koşulları:** B. Almanya 6 Aylık 15 DM 1 Yıllık 30 DM Diğer Avrupa Ülkeleri İçin 6 Aylık 18 DM 1 Yıllık 35 DM **Konto nr:** 334-023074 **BLZ:** 350 500 00 Sparkasse-Duisburg **Abone olmak için:** adres ve dekont'un yazışma adresine gönderilmesi yeterlidir **Dizgi:** Typo-Text Tel. 0201/202809 **Baskı:** SchnellDruck-Center Tel. 0203/447299

Halk tarihini yazar düş ve kanla
Yargılı türküsünü bir nehre bırakır
Ağrılı damarında tutar sesini
Rahmi delik deşik, çelikten bir acıyla.

Babür PINAR

IŞIĞIN, TOMURCUĞUN VE BÜYÜNÜN UĞULTULU DESTANI: *YAŞAR KEMAL*

Muzaffer Oruçoğlu

18-20 Ekim 1986

Küçük insanların, sıradan, basit, günübirlik, alışılagelmiş yaşantılarında yatan büyük destanı yakalayabilmek; onu, ayağının çamuruyla, felsefesi, mizacı, sevabı, günahı ve silahıyla günışığına çıkarabilmek çetin bir iştir. Büyük insanların, büyük serüvenlerinde yatan büyük destanı yakalamaya, günışığına çıkarmaya —ki zaten bu tip destanlar kendiliğinden çıkarlar nerdeyse günışığına— hiç benzemez. Bir hayli çetindir.

Yaşar Kemal, Çukurova beşiğinde büyüdü. Yani komprador kapitalizmin ilk filizlendiği ve Osmanlı kırbacına sarılarak vahşi bir tarzda yürümeye başladığı yerlerden en acılı olanında. Çizmeleri ayna gibi parlayan, altın köstekli genç ve hırslı Cumhuriyet ağalarının, şalvarlı yığınları, jandarma ve tahsildar kıskacında amansızca soyduğu bir ünlü beşikte doğdu. Tanrının bu lanetli diyarını, gündüzleri bebek gözü gibi duru ve masmavi, geceleri ise iri yıldızlarıyla eşsiz bir gökkubbe seyredip duruyordu. Bir yanını denizlerin en sıcakkanlısına, en özgürüne, yani Homeros şarabı gibi gülen Akdeniz'e vermişti. Bir yanı Toroslar'daydı. Yani ormanların, ses ve renk cümbüşünün uğultusunda. Ki Anadolu'nun hem en bereketli memesi hem de korkunç çakırdikeniydi.

Yaşar Kemal'in bir bahar şırlağanı gibi akıp giden ilahi komedyasında devlet, halkın karşısına dikilir. O, bazı yiyici, kötü niyetli memurların kötüye kullandığı "Devlet Baba" rolünde görünmez. Kemal Tahir'in Devlet Ana'sının müşfik edasını ve tatlı tebessümünü onda göremeyiz. O, haldan bilmez, metazori bir vergidir. Feodallerin zulmünü etinde iliğinde duyarak dağlara çıkan İnce Memed'lerin peşinde tenkil müfrezesidir. Ona hükmeden, onu kullanan Abdi ağalar, Ali Sefa beylerdir. Evet bu devletin bağrında mahalli zorbalarla, kanemici eşrafla çatışan bazı namuslu memurlar vardır. Ama Yaşar Kemal bu tip memurlardan hareketle devleti şirin göstermeye kalkışmaz.

Halk tüm boyutlarıyla, derinliği ve zenginliğiyle karşımıza çıkar bu eserlerde. Erişilmez derecede bilgedir. Engin, anaforlu, sürprizlerle dolu bir hayal dünyasına sahiptir. Ama aynı zamanda cehalet abidesidir. Onu hiç popülize etmez, güçlü ve güçsüz yanları, sevabı ve günahıyla, asi ve mütevekkil yanıyla birlikte ele alır. Kemal Tahir köylüleri anlatırken, onları bir yalancılar, üçkağıtçılar, dalkavuklar, ikiyüzlüler ve orospular güruhu olarak kor. Onun hemen hemen hiç bir köylü kahramanını sevemeyiz. En iyisine bile tereddütle yaklaşırız. Yoksul köylüyle orta ve zengin köylünün mizacı, karakteri üç aşağı beş yukarı aynıdır. Yaşar Kemal'in eserleri bu bakış açısından uzaktır. Derin zaaflarına, geriliklerine hatalarına rağmen onun emekçi köylü kahramanlarına kanımız kaynar. Koca Osman'ı, Müslüm'ü ve hatta Yel Veli'yi bile unutamayız. Bu eserlerde halkın devlete yaklaşımı çeşitlilik arzeder. Baskıya, keyfiliğe, zul-

ile çoğu zaman kendi bağrından çıkardığı yiğitleriyle karşı kor. Mahalli ve merkezi otoriteye karşı onu gözünün bebeği gibi korur. Dar zamanlarda, göçlerde, kıtlıklarda devlete değil Allah'a sığınır. Bazen en tepedeki dahil tüm devlet görevlilerine derin bir öfke duyar, lanetler yağdırır. Bazan devlet başkanını mahalli devlet güçlerinden ayırır. Yapılan fenalıkların, baskıların, zorbalıkların Paşa tarafından bilinmediğine, bilinmesi halinde sorumluların cezalandırılacağına inanır. Öylesine bunalır, çaresizliğe düşer ki, bazen de devletin gelip kendisini kurtarmasını bekler.

Feodaller arasındaki mücadeleler, bitip tükenmez kan davaları şaşkınlık uyandıracak boyutlarda önümüze çıkar. Toprak beylerinin sınır tanımaz eğemenlik hırslarının, derin intikam duygularının, toprağa cinnet derecesinde tutkunluklarının ve iştahlarının karşısında adeta taş kesiliriz. Komprador kapitalizmin yeni ilişkileri, yeni değer yargılarıyla eski feodal ilişkiler, feodal değer yargıları çatışmaktadır. Osmanlı ruhuyla yoğrulan feodal soylu, kır hayatına sessizce giren yeni üretici güçlerin ve ilişkilerin dayattığı zorunluluklar karşısında büyük bir tereddüt, uyumsuzluk ve iç hesaplaşma girdabına kapılır. Geçmişin, ermiş mertebesinde korkuyla yüceltilen, önünde el-pençe divan durulan soylu beylerinin hüküm ferman devranları ateşli bir özlem halini alır. Demirciler Çarşısı Cinayeti'nde ataerkil ahlâkın ve geleneklerin çöküşü ağıtlaşır nerdeyse. Yaşar Kemal'in beylerini, ağalarını tanıyan bir okuyucu öfkeye kapılabilir ancak ve şunu der: "Bunları, şiddetin o çıplak, susta durdurucu dilinden başka hiç bir dil 'İKNA' edemez".

Anadolu kadınını böylesine boyutlu, derin, ustaca anlatan bir yazar daha bulabilir miyiz edebiyat tarihimizde bilemiyorum. Onun o ünlü kargışları ve ağıtları Yaşar Kemal'de birer sanat abidesi olarak karşımıza dikilir. "Soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen" bu yaratık, korkunç acısını, bazen sabrına ustaca gömer. Bazen tepeden tırnağa sitem, lanet ve şikayet kesilir. Kendi oğullarının dökülen kanını ürpertici bir çığlıkla intikam bayrağı haline getirir. Bilinçli bir insan, onun acılarındaki ve sınıf kinindeki kahredici kudreti, biraz irkilerek kolayca görebilir. Bir yandan komprador kapitalizm mülksüzleştirir, umutlarını ve geleceğe olan güvenini iyice yıkar. İçindeki güçlü insani değerlerin dönüştürücü dinamizmini iğdiş eder. Diğer yandan ağa ve jandarma baskısı, ruhunu, o Türkmenlere özgü parlak özgürlük duygusunu cendere içine alır. Bu yetmiyormuş gibi üstelik bir de evin erkeği yüreğinde biriktirdiği kini durmadan onun tepesine kusar. Meryemce'den daha büyük bir kadın kahraman, bir sanat abidesi var mıdır edebiyat tarihimizde.

Yaşar Kemal'in eserleri okuyucuya nasıl bir mesaj verir. Kurtuluş yolu olarak neyi gösterir. Bu eserlerin nabzında herşeyden önce ince bir duyarlılık, güçlü bir hümanizm vardır. Çalışan insanı , emeği yüceltir. Ağırlığını eşitlikten yana kor, sömürüye kararlılıkla karşı çıkar. Edebiyatın o büyülü diliyle yer yer sosyalizmin propagandasını yapar. Devrime umut ve sevecenlikle yaklaşır. Çocuğun tişortundaki Che Guevera resmini sevgi ve hayranlık uyandıracak tarzda tasvir eder. Bazı yapıtlarında kurtuluş yolunu göstermez. Bazılarında güçlü reformist ögelerle parlamenter çizgiye düşer. Ama bir bütün olarak bu yapıtların kurtuluş yoluna ilişkin asıl hattı, İnce Memed'in ve Kırmızı Sakallı Topal Karınca'nın hattıdır. Yani devrimci bir hattır. Bu ikincisinde, karıncalar proletaryaya filler ise burjuvaziye benzetilir. Karıncaların filleri nasıl yok ettiği, "bütün emperyalistler kağıttan kaplandır" dercesine eşsiz bir kurgu ve lirizimle anlatılır. Öz olarak yapıtlar, devrimci-demokrat bir zemine sahiptir esasta. Eleştirel gerçekçi bir yaklaşımla eşitlikçi düşünceleri ve özgürlüğü bayraklaştırır. Yaşar Kemal, yani bu tek gözlü dev, bu küfürbaz adam, zamanımızın usta palavracısı, ozanı ve en büyük büyücüsü, bugünkü yaşıntısında ve mücadelesinde yapıtlarından daha geri bir konumdadır. Yapıtlarının devrimci-demokrat hattına layık bir mücadele hayatından uzaktır. Sıradan, sessiz, silik bir demokrat gibi yaşıyor. Kokteylerde hemşerisi, en büyük komprador, hacıağa bozuntusu Sabancı'nın şaklabanlıklarına bayılıyor ve onun kendisine anlattığı fıkraları, yönelttiği övgüleri mayışarak

dinliyor. Ve sorumluluğunun gereğini yerine getirmediği için Aziz Nesin gibi cesur ve onurlu demokratların eleştirilerine maruz kalıyor. Eserleriyle düşüncesi ve mücadele hayatı arasındaki uçurum kuşkusuz bir Balzac'ınki kadar değildir. Balzac politik tutum bakımından bir kralcı, bir lejitmistti. Ama sanatında Engels'in deyimiyle, "gerçekçiliğin gelmiş geçmiş bütün Zola'lardan daha büyük bir ustası" idi. Yaşar Kemal ise politik tutum olarak Aybar'dan biraz daha solda ama esas olarak o çizgide bir demokrattır. Yapıtlarında olduğu gibi devrimci-demokrat değil... Kendisi böyle eseri böyle. Bu hayatın bir cilvesidir. Engels Balzac'ı değerlendirirken, "gerçekçilik yazarın görüşlerine karşın da sızabilir esere" der. Bunun tersi de doğrudur. Politik tutum olarak komünist bir çizgide bulunur, ama sanatında burjuva hümanist ya da demokrat bir çizgiye düşebilir. Her neyse Yaşar Kemal'in kişiliğini bir yana bırakalım, sanatına bakalım.

Karakter yaratımında da güçlü bir kalemdir O. İnsan ruhunu bir tayf analizi yapar gibi davranış betimlemeleriyle açığa vurmada ustadır. Kahramanlarına, çağdaş heykelci dövme demir üstadı Gargallo hüneriyle, hareketlilik, boyut ve çizgi ritmi kazandırmada üstüne yoktur. Onları, ayrıntılı gözleminin ve hayal dünyasının gergefinde ilmik ilmik işler, büyü ve ruh üfler. Okuyunca unutamıyoruz. Ruhumuzda ve bilincimizde uzun süre canlılıklarını koruyor bu insanlar. Engels, "bence gerçekçilik" der, "ayrıntıların gerçekliğinden başka, tipik durumlarda tipik kişilerin tipik konumlarda gösterilmesi demektir". Kahramanlarını unutamamamızın nedenlerinden birisi de, Yaşar Kemal'in bu durumu iyi becermesidir. Onun kahramanlarında Akdeniz açıklığını, parlaklığını, özgür ve duyarlı ruh halini, yaşama sevincini görürüz. Dostoyevski'nin eserlerindeki marazi, psikopatolojik tiplere onda pek raslamayız. Zaten doğrudan, derinlemesine ruh tahlillerine girmez.

Yapıtlarında büyük ve destan öğesi, gerçekliğe gölge düşürmeyecek, hatta onu güçlendirecek bir tarzda işlenmiştir. Bu bazen fantastik peri masallarına taş çıkartacak boyutlara varır. Yaşar Kemal'i bu kadar cazip kılan, en çok okunan yazarlardan birisi haline getiren belki de kalemindeki epik dehadır. Efsane halk hayatının vazgeçilmez bir parçası, tuzu biberidir. O darda kalınca Boz Atlı Hızır'ı yardıma çağırır. Elleri koynunda, çaresizliğin doruğundayken küçülür, küçülür kendi kabuğuna çekilir ve Mehdi'yi beklemeye koyular. O korkunç cehaletinin kozasında, akılalmaz bir ses ve renk cümbüşü yaratır. İnleri, cinleri perileri bu cümbüşte istediği serüvenlere sokar. Yedi başlı, bin çatal dilli ejderhayı suyun başına diker. Sonra bir yiğit yaratır, üzerine sürüp ejderhayı öldürtür. Gerçek dünyanın kahırlarından zulümlerinden kaçan halk, kendi yarattığı fantazi dünyasına sığınır. Yaşar Kemal, onun bu karakteristik özelliğini çok iyi yakalamış ve çok iyi işlemiş. Halkın, kendi bağrından durup dururken birden nasıl ermişler yarattığını, yarattığı ermişlerin bile halka nasıl hayret ettiğini gerçekçi, sürükleyici bir tarzda anlatmış.

Yaşar Kemal'in harikulâde, enfes doğa tasvirleri, insana doğaya sevdalanmasını telkin ediyor. Doğanın zenginliğini, cevveliyetini ve güzelliğini, yaşama şevkine sunulmuş güçlü bir çağrı haline getiriyor. Onun toprağı envai renkte binbir böcekle kaynar. Çiçekler tek tek, savran savran heryerden okuyucuya doğru, binbir ışıltıda adeta fışkırır. Onun cereni, doğadakinden daha güzeldir. Toroslardan gökkuşağı renginde dökülen kuş tufanı Çukurova'yı cıvıltılara boğar. Bataklıklarda uğultular halinde sinek bulutları gezinir. İnsan, tarih öncesi vahşi bir güzellikle karşılaşmış gibi olur. Her tan atışında doğa sanki ayaklanıyormuş gibi, sayısız tomurcuk ve ışık patlar. Binbir yaratığın çığlığında ırgalanır doğa. Mevsimlerin gelişini öylesine anlatır ki, onda dört mevsimi de seviriz. Aslında bu tek gözlü büyücü, Ferhat'ın Şirin'e aşık olması gibi doğaya sırılsıklam aşıktır. Bazen kendisini kaybeder, pınarları kaynattırır. Çamı, sediri, gürgeni, çınarı bulutlara eriştirir. Çukurova'yı güneşle, ışıkla doldurur. Toprağı bereketten deniz gibi taşırır. Durmadan toz bulutları yükseltir. Delirmiş bir çobanın heze-

yanı gibi sürüp gider bu. Bir çok okuyucu, "öööf be amma da uzatıyorsun, sadete gel" demekten kendisini alamaz. Ama aslında doğanın bu güçlü tercümanı, bu yolla, yapıtlarına güzelliği ve ölümsüzlüğü aşılamış oluyor. Anlamlı, ince bir hümanizmle kurdun kuşun hakkını veriyor.

Yaşar Kemal'in yapıtlarında herhangi bir ezilen millete karşı ulusal önyargıya, kine, düşmanlık kırıntısına raslayamayız. Türklere nasıl bakıyorsa, Kürtlere, Ermenilere de aynı gözle bakar. Bununla birlikte O'nun yapıtlarının en zayıf yanı, Kürtler, Ermeniler ve diğer ezilen ulusal güçler üzerindeki milli baskıyı ve zulmü gözardı etmesi ve bunun teşhirine yönelmemesidir. Bunun böyle olmasında kuşkusuz ki, Türkiye komünist hareketinin bu hususta doğru ve güçlü bir mirasa sahip olmamasının büyük payı vardır. Komünist partilerinin doğru ve güçlü çizgisi, devrimci, demokrat, yurtsever aydınları önemli ölçüde etkiler. Biz bu etkileri onların ürünlerinde ayan beyan görürüz. Miras bakımından, geçmişimiz Gobi Çölü gibi kuru, çıplak ve ürperticidir. Bundan dolayıdır ki Yaşar Kemal'i fazla suçlayamıyoruz.

Yapıtların dili şiirseldir. Nİce paragrafların cümlelerini mısralar şeklinde alt alta dizseniz çok güzel şiirler elde edersiniz. Fantastik renklerle bezenmiş ince bir ironi, bu şiirsel dilin güzelliğini, tadını daha bir artırıyor. Halkın kullandığı dili, deyimleri, atasözlerini esas alır. Osmanlı'dan kalma en eski Arapça ve Farsça kelimelerle, en son üretilen Öztürkçe kelimeleri iç içe, anlamı güçlendirerek, uyumlu bir tarzda kullanır. Bir yelpaze şeklinde ortaya çıkan bu sözcük zenginliği ve çeşnisi, dilin büyüsünü adeta artırır. Yunus'tan Nazım'a kadar nice halk ozanlarından, arının çiçeği özümlemesi gibi yararlanır. Masalları, bilmeceleri, manileri, ağıtları yani o kocaman halk kültürünü yükler bir hamal gibi sırtına, getirip Çukurova'ya, Toroslar'a Anavarza'lara döker.

Bazı aydınlarımız Yaşar Kemal'in Faulkner'in etkisi altında kaldığını söylüyor. Bu noktadan hareketle Faulkner'i bir dev, Yaşar'ı ise bu devin gölgesinde kalan, onun rüzgarından sıyrılamayan bir yazar olarak göstermeye çalışıyorlar. Yeryüzünde birbirinden etkilenmeyen sanatçı yok gibidir. Yaşar'ın Faulkner ve benzerlerinden etkilenmesi bu bakımdan doğaldır. Bu iki yazar kıyaslandığında Yaşar'ın birçok yönüyle Faulkner'den üstün olduğu görülür. Faulkner'in yapıtlarının bir bölümü, kaba, iğreti naturalist öğelerle iğdiş edilmiş durumdadır. Yabancılaşmayı, çöküşü ve çürüyüşü derinlemesine ustaca verir. Ama birçok yapıtının kurgusu zayıftır. Üstelik sembolizm, şekilcilik eleştirel gerçekçiliğini zayıflatıyor. Yaşar'ın yapıtlarında komünist ideallere karşı yer yer, belirgin çizgiler halinde özlem duyulur. Faulkner'de bunların yüce ideal-ler olduğunu kabul eder, ama gerçekleşmeyecek bir düş olarak görür ve yapıtlarına yansıtmaz. Onun yapıtlarının bir çoğunun geniş bir perspektiften, düşünce derinliğinden yoksun oluşu da bu gerçekte yatar. Faulkner, burjuvazinin yükselme çağının parlak özgürlük ve demokrasi ideallerine bağlıydı. Bireyin özgürlüğünü savunuyordu ama onun kendi koşullarını değiştirebileceği gerçeğine kuşkuyla yaklaşıyordu. Faulkner'in kahramanları, emekçileri, ücretli işçileri gelecek vaatetmiyor. Hayatı değiştirebilecek bir güç olarak görünmüyor. Kısacası Faulkner, hayatın hakkını pek veremiyor, onun devindirici, yıkıcı yaratıcı gücünü kavrayamıyor Yaşar kadar.

Birçok aydınımız, kendi değerlerimizi hâlâ küçümsüyor. Bunlar Tanzimat aydınları gibi kendi güçlerine güvensizlik ve aşağılık psikozu içindedirler. Bağımlılık ve yarı-sömürgelik ruhundan kurtulamıyorlar. Bunlara göre batının kültür değerleri eşsizdir. En kötü batı yazarı, en iyi yazarımızdan daha ileri, daha ustadır. Yarı-sömürgelerdeki halkların yaratıcı gücünü küçümseyen, onların bağrından çıkardığı büyük cevherleri görmezlikten gelen bu tip aydınların etkinliğinin kırılması, azalması; kültür, sanat, edebiyat cephesinde verilecek kararlı mücadeleye bağlıdır.

Bugün ülkemizde, kültür ve sanat cephesinde beş önemli güçten söz edebiliriz. Bunlar, proleter yada sosyalist sanat, devrimci-demokrat sanat, demokrat sanat, burjuva liberal gerici sanat, feodal-faşist sanat. Devrimci-demokrat sanat, sosyalist sa-

KOŞMA

Nihat Behram
1985-Paris

Uğul uğul dolaşırım
Ayışığı yana yana
Zulüm sana dalaşırım
Ayışığı yana yana

Solgun gülde delişirim
Ömrüm yetse üleşirim
Kanda olsam erişirim
Ayışığı yana yana

Behram hasret elindedir
Derdin kökü derindedir
Düşen cana can eklenir
Ayışığı yana yana

←

natın temel müttefikidir ve ondan önemli ölçüde etkilenir. Yaşar Kemal, Sebahattin Ali ve Ahmet Arif gibi sanatçılar, bu sanatın en ileri temsilcileridir. Bugün ülkemizde devrimci-demokrat sanat, sosyalist sanattan daha güçlüdür. En yaygın sanat, demokrat sanattır ama bu, devrimci-demokrat sanat kadar etkin değildir.

Yaşar Kemal'in yapıtlarına en başta biz sahip çıkmalıyız. Sosyalist sanat, genel olarak demokrat sanat, özel olarak da devrimci-demokrat sanat mirasına sahip çıkarak, onda diri, güzel ve ileri olan her şeyi alarak, onu esaslı bir şekilde özümleyerek gelişebilir ancak. Lenin, Tolstoy mirasının geçmişin karanlığına gömülmeyen bölümünü Rus işçi sınıfının miras olarak kabullendiğini ve onu incelediğini yazıyordu. O'na göre Rus işçi sınıf Toltoy'un eserlerini incelemekle kendi düşmanlarını daha iyi tanıyacaktı. Ve yine O'na göre Tolstoy Rus devriminin aynasıydı. Dünya görüşü bakımından Tolstoy'dan çok daha ileri, çok daha devrimci olan Yaşar Kemal'in yapıtları için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Bu yapıtlar, Anadolu gerçeğinin, halkının en büyük aynasıdır. Geleceğin güzel günlerini muştulayan büyülü aynası... □

ŞİİR KONUSUNDA ÇEN Yİ'YE MEKTUP

Mao Zedung

21 Temmuz 1965

Çen Yi yoldaş,

Benden şiirlerinizi düzeltmemi istemişsiniz. Ama bunu yapamayacağım, çünkü hem beş karakterli dizelerden kurulu **lu şih** yazmayı hiç bir zaman öğrenmedim, hem de şimdiye kadar hiç bu tür şiir yayınlamadım. Şiirleriniz güçlü ve etkileyici. Ancak öyle sanıyorum ki, biçim ya da ölçü bakımından **lu şih**'e pek benzemiyorlar. Çünkü **lu şih**'in kesin ses kalıpları vardır, bu kalıplar olmadan bir şiire **lu şih** demek mümkün değildir. Bu bakımdan sanırım ikimiz de bu işin acemisiyiz. Arada sırada benim de yedi karakterli birkaç **lu şih** yazdığım oldu, ama hiç biri hoşuma gitmedi. Siz nasıl geleneksel olmayan şiir yazmakta ustaysanız, ben de çeşitli uzunlukta dizelerden kurulu **zu** yazmasını az buçuk biliyorum. Çien-ying yedi karakterli **lu şih** yazmakta, yaşlı Tung yoldaş da beş karakterli **lu şih** yazmakta ustadır. Bu tarzlarda yazmak isterseniz onlara danışabilirsiniz.

Batıya Doğru Giderken

Hızla geçiyorum sonsuz boşluğu rüzgarın sırtında,
Binlerce fersah batıya doğru;
Nasıl aşardı insanoğlu anca kuşların aştığı bu boşluğu
O dev anka kuşu açmasaydı kanatlarını?
Aşağıda, sanki binlerce şarap kadehi coşup köpüren deniz,
Ve sivri doruklarıyla dağlar göğün yükseklerine tırmanıyorlar.
Yakın dostlar buluyoruz her gittiğimiz yerde.
Altüst ederken yeryüzünü fırtınalar, boralar.

Bu şiirde bazı değişikler yaptım, ama gene de sonuçtan hiç hoşnut değilim. Sanırım daha fazlasını yapamayacağım.

Bir de şu var: Şiir, düşünceleri dile getirmek için imgelerden yararlanır; şiirin düşünceleri düzyazıda olduğu gibi düz bir biçimde anlatmaması gerekir. Dolayısıyla, **pi**'den (teşbih ve mecazlar) ya da **sing**'den (çağrışım) vazgeçemeyiz. Aynı zamanda, Tu Fu'nun **Kuzey Yolculuğu**'nda olduğu gibi **fu** (dolaysız anlatım) tekniğini de kullanabiliriz. Tu Fu'nun bu şiirinde düşüncelerin "açık bir biçimde dile getirildiği" söylenebilir, ama burada bile **pi** ve **sing** kullanılmıştır. "**pi**, bir nesneyi

UNUTMA GÜLÜM

Fikret

Tohum idin
Fidan oldun
Bir gülünü kopardılar
Bin oldun
Güneş vurdu
Kızıl oldun
Nar oldun
Işık oldun karanlıkta
Yol oldun

←

başka bir nesneye benzetmek demektir'' ve ''**sing**, ana temaya varmak üzere ilkönce başka bir şeyden söz etmek demektir'' Han Yu şiirlerinde düzyazı teknikleri kullanmış ve bazıları onun şiirden hiç bir şey anlamaığını ileri sürmüşlürdir. Ama bu biraz fazla ileri gitmek oluyordu, çünkü onun **Kayalar, Heng Dağı ve Sekizinci Oyın On Beşinci Gününde Devlet Memuru Çang** gibi bazı şiirleri aslında hiç de fena değildir. İşte bu nedenle görüyoruz ki şiir yazmak kolay değil. Sung ozanlarının çoğu, şiirin düşünceleri imgeler aracılığıyla dile getirmesi gerektiğini kavrayamadılar ve Tang şiirinin geleneğini bir yana bıraktılar; bunun sonucunda da son derece yavan şiirler yazdılar. Gelişigüzel ettiğim bütün bu sözler hep klasik şiirle ilgili. Modern şiir yazabilmek için sınıf mücadelesini ve üretim mücadelesini yansıtmak üzere düşünceleri imgeler aracılığıyla dile getirme yöntemini kullanmalı ve asla klasik şiir heveslisi olmamalıyız. Ama son yirmi otuz yıldır günlük dille yazılan şiir başarılı olamadı. Ancak bazı iyi halk türkülerine rastlandı. Önümüzdeki eğilim, büyük bir olasılıkla, halk türküsündün beslenmek, halk türküsünün bazı biçimlerini benimsemek ve genel okur kitlesinin hoşuna gidecek yeni tipte bir şiir geliştirmek olacaktır. Aklıma gelmişken söyleyeyim, Li Po pek az **lu şih** yazmış. Li Ho ise birkaç beş karakterli **lu şih**'i saymazsak hiç bir zaman yedi karakterli dizelerle yazmamıştır. Li Ho bayağı okumaya değer. Bilmem ilgilenir misiniz.

En iyi dileklerimle. □

Jenny 1830'larda

Marks'ın Karısı Jenny'ye Yazdığı Aşk Şiiri!

Kalbim zincirlenmişken derinden,
Gönlüm açıldı aydınlığa.
Ne umduysam karanlıklar içinden
Sende buldum sonunda.

Hayatın sarp, dikenli yollarında
Bulamadığım herşey,
Göründü bana hemencecik,
Senin büyülü bakışlarında.

MARX'IN, KARISI JENNY'YE AŞKI

Haydar Doğan

Baskının, sömürünün insanlar arasındaki her türden eşitsizliğin ortadan kalkacağı, her insanın bütün yeteneklerinin özgürce gelişeceği, insanlığın büyük uyum alemine ulaşmasının, yani dünyayı kavrama, daha da önemlisi onu değiştirmenin aracı olan bilimsel öğretinin yaratıcısı, babası Karl Marx büyük bir aşıktı.

O, proletaryanın kavgasına, barikat savaşlarına sevdalıydı. Kavgayı, savaşı çok istediği için değil, onları tarihin hurdalığına atmak için aşıktı.

Marx, hayata aşıktı. Hayatın ileriye dönük, tazeliğine, yeniliğine aşıktı. Ya karısı Jenny'ye! Evet. Aşklarının en büyüklerinden biriydi. Jenny'nin edasına, kendisine olan derin bağlılığına, gözlerine, bakışlarına aşıktı. Hemde büyük bir duyarlılıkla. Marx'ın Jenny'ye aşkı, aralarındaki her yönlü (ruhi, kültürel, sosyal v.b.) güçlü bir uyum, bunu ifade eden derin bir sevgi üzerinde yükseliyordu. Aşkı, birazda çocukluğundan beri Jenny'yi tanımış olmasından, bu çocukluk arkadaşıyla olan yaşamında, onun kafa yapısını ve ruhunu derinlemesine bilmesi gerçeğine dayanıyordu.

Kavgasını ve sevdasını, ustalığına yaraşır bir şekilde kaynaştırdı. Karşılıklı olarak biribirini güçlendiren iki ayrı olgu, iki güzel olgu şeklinde ortaya koydu.

Marx, Jenny'ye olan büyük aşkını, adeta ona taptığını, hiçbir zaman gizlemezdi. Sevdasını, dostlarına açmaktan haz duyardı. Çünkü onun hayat prensibi açıklık ve "**İnsani olan hiç birşey bana yabancı değildir**" şeklindeki veciz sözdü. Jenny, Marx için dünyanın en güzel kadınıydı. Marx için en güzel kadın olması bir yana, gerçektende güzeldi Jenny. Aristokrat bir aileden gelme, bilgili, akıllı, Marx'ada aşırı derecede tutkun, Marx'ın büyük dehasının farkında ve ona uygun bir eş olmak için her fedakârlığı yapan biriydi. Güzelliği, kültürlü, bilgili oluşu, kendisine karşı çevresinde büyük bir ilgi ve saygıya yol açardı. Marx'ın " Bir insan için, bütün kentin, karısını hâlâ bir 'peri masalı prensesi' olarak düşünmeye devam ettiğini farketmek şeytanca bir zevk oluyordu" şeklindeki sözlerinden yine Marx'ın aşkına dönelim. Şiirinde Marx'ın sevdasının köklerinin yüzeysel değil ne kadar derinlerde olduğu dile geliyor sanırım. Gerçek sevda budur! Sevdasız olunmaz, yaşanmaz. Yaşamın tadı, inceliği, hüneri, güzelliği derin bir temele dayanan sevgi olmadan düşünülemez. Sevdalanmak, aşık olmak! Onlar için yaşamak! Hayat ancak böyle anlamlı olabilir. Sevda, aşk deyince, bu sadece farklı cinsler arasındaki güçlü bağı, tutkuyu mu kapsar. Hayır, bu işin bir yanı. Sadece bu yönüyle ele almak sorunu alabildiğince dar bir kapsama hapsetmek olacaktır. Hayata, doğaya, insanlığın maharetine, zekasına, dahasına, uygarlığa aşık olmak. İnsanlığın kurtuluş davasına sevdalanmak! Bunların her biri sevmeyi bilenler için büyük birer aşktır. Marx'ta da doğaya, davasına, Jenny'ye nasıl aşık olduğunu görürüz. İnsanlık sevgisini tadarız. Duyguların en asiline tanık oluruz. Jenny ve çocuklarının hastalığı Marx'ı derinden etkilerdi. Jenny 1881 sonbaharında ağır derecede hastalanıp bütünüyle yatağa düştüğünde, Marx'ta hastalandı. Karısının ağır hastalığı döneminde Marx'ın durumunu kızı Eleanor şöyle anlatıyor. *"Kendisini annemin yatağının yanına gidebilecek kadar güçlü hissettiği sabahı hiç bir zaman unutmayacağım. Bir arada oldukları zaman yeniden gençleşiyorlardı, sanki birisi yaşlı çökmüş bir adam, öteki de ölmekte olan, biribirlerinden sonsuzluğa kadar ayrılacak olan yaşlı kadın değil, genç bir kadınla ona aşık olan bir delikanlı gibiydiler."*

Biri ölüm döşeğinde, diğeri ağır hasta ikisi fiziken takatsız, bitkin iki büyük aşıkın aralarındaki bağ! Biraraya gelirken onları gençleştiren hayat veren güç! İşte Marx ile Jenny'nin ateşli sevdası.

Marx çocuklarına, dava arkadaşlarına da güçlü bir şekilde tutkundu. Karısı ve çocukların ölümünden derinden sarsıldı, hatta bir anlamda yıkıldı, fiziken ölüme yaklaştı diyebiliriz. Onların kaybı, Marx için büyük bir acı, üzüntü oldu. Yine dava arkadaşı Wilhelm Wolf'un ölümü dolayısıyla katıldığı cenaze töreninde yaptığı kısa konuşmayı dahi üzüntüsünden dolayı duraksayarak, tıkanarak güçlükle bitiren Marx'ın bu anısı ve *"Onunla birlikte birkaç dostumuzdan birini ve silah akadaşımızı kaybettik. O, kelimenin en yüce anlamında, bir insandı."* sözlerinde dile getirdiği gerçek. Yoldaşlara ve insanlığa olan yüce tutkusunun bir başka örneğidir.

Bir örnekte Marx'ın tabiata olan aşkından verelim.

"... Bu manzaradan daha çok mutluluk veren birşey olamaz... Avrupa ve Afrika'nın harikulâde bir karışımı". Bu sözler, ağır hastalığından ötürü doktorların tavsiyesi üzerine Cezayir'e giden Marx'ın doğayı seyrederken dile gelen duygularıdır.

Peki öyleyse Marx ve onun yolunda yürüyenlerin, duygu, sevgi, aşk nedir? bilmediklerini, canavar ruhlu, yaşamdan anlamaz yaratıklar olduğunu söyleyenleri kötü iftiracılar olarak adlandırabilir miyiz? □

12

AYDINLAR VE PROLETARYA

George Thomson

1. Devrimci Aydınlar

Toplumun düşünce hayatı genellikle hakim sınıf ideolojisinin boyunduruğu altındadır:

Her dönemde, hakim düşünceler hakim sınıfın düşünceleridir. Başka bir deyişle, toplumun hakim maddi gücü olan sınıf aynı zamanda toplumun hakim düşünsel gücüdür. Maddi üretim araçlarını elinde tutan sınıf aynı zamanda zihinsel üretim araçlarının denetimini de elinde tutar. Dolayısıyla, zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşünceleri genellikle hakim sınıflara bağımlıdır. Hakim düşünceler, hakim durumda bulunan maddi ilişkilerin eksiksiz bir yansımasından başka bir şey değildir.[1]

Ne var ki, eski toplum yapısının parçalanmaya yüz tuttuğu devrim dönemlerinde, hakim sınıfın küçük bir kesimi kendi sınıfından kopma ve devrimci sınıfla-birleşme yönünde bir eğilim gösterir:

Hakim sınıf içinde (aslında bütün bir eski toplumun içinde) süregelen dağılma süreci sınıf mücadelesin belirleyici anının yaklaştığı zamanlarda öylesine şiddetli ve belirgin bir niteliğe bürünür ki, hakim sınıfın küçük bir kesimi kendini o sınıftan koparır ve devrimci sınıfa, geleceği elinde tutan sınıfa katılır. Bu nedenle, bir zamanlar soyluların bir kesimi nasıl burjuvazinin safına geçtiyse, bu kez de burjuvazinin bir kesimi, özellikle de tarihi hareketi teorik bakımdan bir bütün olarak kavrama düzeyine erişmiş bulunan burjuva ideologlarının bir kesimi proletaryanın safına geçer.[2]

Bu aydınlar proletaryanın hizmetine girerler. Çünkü geçmişteki başarıları ne olursa olsun artık kapitalist toplumun gerek akla, gerek ahlaka aykırı düştüğünü kendi hayatlarında somut bir biçimde görürler.

2. Sermayenin Hizmetindeki Bilim

Kapitalist toplumda bilim *"emekten kopuk ve sermayenin hizmetine koşulmuş bir üretici güç"* haline gelir.[3] Tekelci kapitalizm çağında bilimsel araştırmanın örgütlenmesi her zamankinden daha yüksek bir düzeye erişmiştir. Ama ağır basan amaç her zaman özel kârdır. Bilimsel araştırma gittikçe artan bir ölçüde savaşın hizmetine sokulur. Doğa bilimleriyle uğraşan kimseler o kadar sınırlı uzmanlık alanlarına hapsolurlar ki, insan toplumunun incelenmesi konusunda hiçbir eğitim görmezler ve doğa bilimini teorik bakımdan bir bütün olarak kavramakta büyük güçlük çekerler. Öte yandan, toplumsal ve tarihi incelemeler de doğa bilimlerinden kopuk bir biçimde düzenlenir. İktisat tarihten, iktisat ve tarih de siyasetten bütün bütüne koparılır. Bilimle en ufak bir ilişkisi yokmuşcasına öğretilir tarih. Doğa bilimleri okuyan bir öğrenci, Marksizmden tamamen habersiz de olsa, doğadaki diyalektik süreçleri bu adla bilme-

se bile, onları en azından sezinleme olanağına sahiptir. Oysa sınıf mücadelesini bile tanımayan bir burjva tarihçisi için diyalektiğin yasaları hiç bir anlam tışımaz.

Burjuva eğitim sisteminde doğanın incelenmesi ile insanın incelenmesi arasındaki bu çelişme, burjuva bilincinde bilimi bir üretici güç olarak geliştirme gereksinmesi ile sermaye ve emek arasındaki gerçek ilişkiyi gizleme gereksinmesi arasındaki çatışmanın bir yansımasıdır.

Bazı burjuva bilim adamları, çalışmalarının toplumsal sonuçlarıyla ilgilenmediklerini, aslında salt bilginin gelişmesiyle ilgilendiklerini söyleyerek, içinde bulundukları durumu haklı göstermeye çalışırlar. Ama toplumsal sorunların baskısı arttıkça, bu tutumu kendilerine olan saygılarını yitirmeden sürdürmeleri güçleşir. Öte yandan, bazıları da uğraşları sanayi alanıyla ilintili olduğundan, işçilerle ister istemez ilişkiye girerler ve böylece sınıf mücadelesinin içine çekilirler. Halkın hizmetindeki kullanım değerlerinin üretimi için çalışan bir güç olarak bilimin emekle yeniden birleşmesinin ancak sosyalist devrimle mümkün olabileceğini öğrenirler.

3. Bir Meta Olarak Sanat

"Kapitalist üretim kafa emeğinin bazı dallarına, sözgelimi şiir ve sanata düşmandır.[4] Bilim bir üretici güç haline gelirken, sanat da bir meta olup çıkar. Bu meta da bir tüketim maddesidir, ama belli bir noktada öteki metalardan farklıdır: sanat eserinin değeri, zengin koleksiyoncuların ve girişimcilerin vurgun hesapları ve moda değişiklikleri gibi dış etkenler tarafından belirlenir.

Feodal toplumda öteki zenaatkârlarla birlikte sanatçının da toplum hayatında gösterişsiz, ama güvenli bir yeri vardı. Sanatçı, efendisine bağımlıydı gerçi, ama aralarındaki ilişki ticari değil, kişiseldi. Meta üretiminin gelişmesi sonucunda, bu "idilik" ilişkilerin yerini "nakit ödeme" aldı. Bundan önceki bölümde de belirttiğimiz gibi, ilişkilerdeki bu değişiklik, Viyanalı büyük bestecilerin hayatlarında açıkça görülebilir. Beethoven'in zamanında müzik etkinliklerinin odak noktası saray salonlarından konser salonlarına kaymakta, efendilerin elinden çıkıp emprezaryoların eline geçmekteydi. Beethoven bu değişikliği bir yandan olumlu bir şey olarak karşılarken, bir yandan da kendisinin piyasa için bir üretici haline geldiğini acıyla farketti:

Yeryüzünde büyük bir sanat emanetcisi olmalıdır. Sanatçı eserlerini buraya vermeli ve karşılığında kendisi için gerekli şeyleri almalıdır. Ama günümüz koşullarında sanatçı yarı-tüccar olmak zorundadır. Buna yürek dayanır mı?[5].

Sanatçının kapitalist toplumdaki özgürlüğü piyasa özgürlüğüdür.

Tekelci kapitalizm çağında bu özgürlük bile kısıtlıdır. Tekelci kapitalistlerin gözünde sanatın biricik anlamı, küçük bir seçkinler zümresinin eğlencesi olmasıdır. Ayrıca kitle haberleşme araçlarını da bir kâr kaynağı ve ahlâki ve manevi yozlaşmayı yaymanın bir yolu olarak kullanırlar. Bu kötülüğün zararlı etkileri her yerde, ama özellikle de halâ emperyalizmin boyunduruğu altında bulunan ve halk kültürünün geleneksel biçimlerinin sistemli olarak yok edildiği ülkelerde olanca açıklığıyla görülür.

Bu durumda seçimini yapmak zorundadır sanatçı. Dilerse, bir meta üreticisi olmayı kabullenebilir ve salt daha fazla para kazanmak için çaba harcayabilir. Ama hiç kuşkusuz, böyle davrandığı zaman, bir sanatçı olarak tutarlılığını yitirecektir. Ya da ticari değerleri bir yana bırakarak, sanatsal yaratışın kendi kendini dile getiren bağımsız bir eylem olduğunu savunabilir, bir başka deyişle sanat için sanat anlayışına sığınabilir. Oysa bu anlayış sanatçıyı ticari değerlerin pençesinden kurtarmaz. Çünkü sanat için sanat anlayışının kendisi, meta üretiminin özünde varolan bencil bireyciliğin bir ifadesinden başka bir şey değildir. Sırtını sanat için sanat anlayışına yaslayan sanatçı, toplumsal sorumluluğunu gözardı ederek, gerçek esin kaynağından uzakla-

şır. Yaratıcı gücünü yeniden elde etmek istiyorsa, esin kaynağını halkta aramak zorundadır. Sanatçı, yarattığı eserin piyasadaki fiyatına göre değil de, insanlara verdiği mutluluğa göre değerlendirilmesini ancak halkla bütünleşerek sağlayabilir.

4. İdeolojik Yeniden Biçimlenme

Meta üretiminden ve sınıf sömürüsünden kaynaklanan düşünceler kafamızda öylesine derin bir kök salmıştır ki, onların gerçekten ne demeye geldiklerini ancak zorlu bir siyasi mücadele içinde kavrayabiliriz. Bu nedenle, sosyalist devrimden gerek önce, gerek sonra, bütün sınıfların, yani sadece eski sömürücü sınıfların değil, aynı zamanda devrimi destekleyen sınıflarla birlikte aydınlar ve proletaryanın da ideolojik bakımdan yeniden kalıba dökülmesi gerekir:

İşçi sınıfı, sınıf mücadelesi ve doğaya karşı mücadele içinde, bütün toplumu olduğu kadar kendini de yeniden biçimlendirir.[6]

Partinin önderliğindeki proletarya, aydınlara yol gösterirken, onları, topluma tam olarak katkıda bulunmalarının ancak kendilerini yeniden kalıba dökmekle mümkün olabileceğine inandırmalıdır:

Sanat ve edebiyat işçilerimiz bu görevi yerine getirmeli ve tutumlarını değiştirmelidirler. Yavaş yavaş işçilerin, köylülerin ve askerlerin safına, proletaryanın safına geçmeli ve bunu, onların arasına giderek, pratik mücadelelerin ta içine atılarak, Marksizmi ve toplumu inceleyerek yapmalıdırlar[7]

Aydınlar gerçi belli bir ilerleme gösterdiler, ama bununla yetinmemelidirler. Yeni toplumun gereksinmelerini tam olarak karşılayabilmek ve işçiler ve köylülerle birleşebilmek için kendilerini yeniden kalıba dökmeye devam etmeli, yavaş yavaş burjuva dünya görüşünü atıp proleter, sosyalist dünya görüşünü benimsemelidirler. Dünya görüşünün değişmesi temel bir sorundur. Ama bugüne kadar aydınlarımızın çoğunun bunu gerçekleştirdiği söylenemez. Aydınlarımızın ilerleme göstermeye devam edeceklerini, çalışma ve inceleme süreci içinde giderek sosyalist dünya görüşünü benimseyeceklerini, Marksizm-Leninizmi daha iyi kavrayacaklarını, işçilerle ve köylülerle kaynaşacaklarını umuyoruz.[8]

Bu süreç mutlaka proletarya önderliğinde yürütülmelidir. Ama sürecin gerçekten başarıyla sonuçlanması isteniyorsa, aydınlar tam olarak inandırılmalı ve bu çalışmaya kendi istekleriyle katılmaları sağlanmalıdır.

Özgürlüğü önderlik ve merkezi rehberlik altındaki demokrasiyle bir arada savunurken, ideolojik sorunları ya da halk arasında doğru ile yanlışın ayırdedilmesiyle ilgili sorunları çözmek için baskı önlemlerine başvurulması gerektiğini söylemek istemiyoruz. İdeolojik sorunları ya da doğru ile yanlışın ayırdedilmesiyle ilgili sorunları çözmek için idari emirlere ya da baskı önlemlerine başvurma yolundaki bütün çabalar sadece etkisiz değil, zararlıdır da. Genelgeler yayımlayarak ya da halkı dine inanmamaya zorlayarak, dini ortadan kaldıramayız. Halkı Marksizme inanmaya zorlayamayacağımız gibi, idealizmden vazgeçmeye de zorlayamayız. İdeolojik nitelikteki sorunları ya da halk araındaki tartışmalı sorunları çözmenin biricik yolu, demokratik yöntemdir; tartışma, eleştiri, ikna ve eğitme yöntemidir; zor ve baskı yöntemi değil.[9]

Çin Komünist Partisi'nin son çeyrek yüzyıllık deneyleri, proletarya ile aydınlar arasındaki bu uzlaşabilir çelişmenin doğru ele alındığında başarıyla çözülebileceğini kanıtlamıştır.

5. Burjuva Ahlak ve Kültürü

Burjuva ideolojisinde doğru ile yanlışın ayırdedilmesiyle ilgili sorunlar, tanrı ira-

desine ya da insan toplumu dışında başka bir ölçüte bağlı olarak ele alınır. Oysa proletarya ideolojisinde, bu sorunlar, proletarya devrimini sürdürme ve böylece insanın insan tarafından sömürülmesine son verme gerekliliğine hizmet edecek tarzda değerlendirilir:

Biz insandışı ve sınıflarüstü kavramlara dayanan her türlü ahlâkı reddediyoruz. Bunun toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin çıkarları uğruna işçileri ve köylüleri aldattığını, kandırdığını, uyuttuğunu söylüyoruz. Bizim ahlakımızın bütünüyle proletaryanın sınıf mücadelesinin çıkarlarına bağımlı olduğunu söylüyoruz.[10]

Eski toplum şu ilkeye dayanıyordu: ya sen başkalarını soyarsın ya da başkaları seni soyar; ya sen başkaları için çalışırsın ya da başkaları senin için çalışır; ya köle sahibi olursun ya da köle... Ben hele şu tarlamı süreyim de, başkaları ne halt ederse etsin; başkaları aç mı, çok iyi, ürünümü daha pahalıya satarım öyleyse. Benim doktorluk, mühendislik, öğretmenlik ya da katiplik gibi bir mesleğim olsun da, başkaları ne halt ederse etsin. Eğer bugün güçlü olanlara yağcılık edip yaltaklanırsam, işimi koruyabilir, hatta hayatta ilerleyebilir ve bir burjuva olabilirim. Bir devrimci asla böyle bir anlayışa ve böyle düşüncelere sahip olamaz...
Bize ahlâktan dem vurdukları zaman, bir devrimciye göre ahlak denilen şeyin birleşik disiplinden ve sömürücülere karşı bilinçli kitle mücadelesinden oluştuğunu söylüyoruz. Biz ilâhi bir ahlâka inanmıyoruz ve ahlâkla ilgili tüm masalların sahteliğini gözler önüne seriyoruz. Ahlâk, insan toplumunun daha yüksek bir düzeye vardırılması ve kendini emeğin sömürülmesinden kurtarmasına yardımcı olma amacına hizmet eder.[11]

Evet, biz burjuva ahlakını reddediyoruz. Ama bu, burjuva kültürünü reddettiğimiz anlamına gelmez. Burada, burjuvazinin ikili niteliğini göz önüne alarak, bir ayırım yapmalıyız.

Bilimsel gerçek, dış dünyanın pratik içinde sınanmış nesnel bilgisidir. Bugün modern bilim, insanların sömürünün ortadan kaldırılmasının mümkün olduğunu görebilmelerini sağlamaktadır. Oysa modern bilim burjuvazinin ürünüdür. Kaldı ki, Marksizmin kendisi *"kapitalizmin koşullarında biriktirilmiş insan bilgisinin somut temeline dayanır."*[12] Proletarya bu bilgiyi reddetmez; tam tersine, onu devralır, geliştirir ve insanlığın yararına kullanılmasını sağlar.

Sanatsal gerçek ise, duyguların iç dünyasının sanatçı tarafından dile getirilen bir anlatımıdır. Sanatsal gerçeğin içerdiği güzellik, iyi ve kötü, doğru ve yanlış gibi kavramlar sınıftan sınıfa ve çağdan çağa değişir. Bu nedenle, özü gereği özneldir sanatsal gerçek. İnsanoğlu, uzun bir zaman burjuva bilimiyle yan yana ilerleyen burjuva sanatı aracılığıyla, geleceğe duyduğu yeni güveni dile getirmiş ve böylelikle bu inancını pekiştirmiştir. Üstelik büyük burjuva gerçekçileri içinde yaşadıkları toplumdaki çürümeyi ta yüreklerinde duymuşlardır:

En küçük bir kusuru bile gizleyemez yırtık pırtık giysileri
Sırmalı kürklerse, her ayıbı örter. Günahını altınla kaplat,
İz bırakmadan kırılır doğruluğun mızrağı;
Paçavralara sar, bir saman çöpü bile kolayca delip geçer

(Shakespeare, Kral Lear)

Büyük burjuva gerçekçilerinin eserlerindeki olumlu ya da devrimci yöndür bu. Hiç kuşkusuz, sınıflarının ve çağların ideolojik sınırlamalarından doğan olumsuz ya da gerici bir yön de vardır. İşte günümüz burjuva toplumunda bu olumsuz yön baskın çıkar. Sanatçının eseri teknik bakımdan yatkın olabilir, ama öz bakımından tam bir çöküntü içindedir ve tüm anlamını yitirmiştir. Halk yığınlarıyla olan bağını kopardığı

için ta kökünden çürümüştür.

Dolayısıyla, proletarya, burjuva klasikleri karşısındaki tutumunu saptarken, kendi sınıf çıkrlarından hareket etmelidir. Siyasetten bağımsız, mutlak bir sanat ölçütü yoktur. Ama bir sanat eseri salt siyasi bir bakış açısıyla da doğru değerlendirilemez. Bu ikisi, yani siyasi ölçüt ile sanat ölçütü birleştirilmelidir:

Bir siyasi ölçüt vardır, bir de sanat ölçütü. Peki, bu ikisi arasındaki ilişki nedir? Siyaset nasıl sanatla bir tutulamazsa, genel bir dünya görüşü de bir sanatsal yaratış ve eleştiri yöntemiyle bir tutulamaz. Biz sadece soyut ve mutlak olarak değişmez bir siyasi ölçüt değil, aynı zamanda soyut ve mutlak olarak değişmez bir sanat ölçütünü de reddediyoruz. Bütün sınıflı toplumlarda her sınıfın kendine özgü bir siyasi ölçütü ve sanat ölçütü vardır. Ama bütün sınıflı toplamlardaki bütün sınıflar sanat ölçütüne değil, siyasi ölçüte öncelik verirler. Burjuvazi, sanat değeri ne kadar yüksek olursa olsun proleter-sanat ve edebiyatını her zaman görmezlikten gelir. Aynı şekilde, proletarya da, geçmiş çağların sanat ve edebiyat eserleri arasında bir ayırım yapmalı ve bu eserlere karşı benimseyeceği tutumu, ancak onların halk karşısındaki tutumlarını ve tarihi olarak ilerici bir rol oynayıp oynamadıklarını inceledikten sonra belirlemelidir. Siyasi bakımdan açıkça gerici olan bazı eserler belli bir sanat niteliği taşıyabilir. Ne var ki, bunların özü ne kadar gerici ve sanat niteliği ne kadar yüksekse, halk için o kadar zararlıdır ve reddedilmeleri de o kadar zorunludur. Çöküş dönemindeki bütün sömürücü sınıfların sanat ve edebiyatının ortak bir özelliği de, gerici siyasi özleri ile sanat biçimleri arasındaki çelişmedir. Bizim istediğimiz, siyasetle sanatın birliği, öz ile biçimin birliği, devrimci siyasi öz ile mümkün en yetkin sanat biçiminin birliğidir.[13]

Proletarya, burjuva klasiklerini kendi dünya görüşüne göre yeniden yorumladıktan sonra, onların içerdiği tüm yaratıcı öğeleri özümleyecek ve onları, zengin halk türküleri mirası da içinde olmak üzere kendi sanat geleneğiyle kaynaştıracaktır. Bu kaynaşma sonucunda, siyasi mücadele süreci içinde geleceğin yeni sanatı; başka bir deyişle, özde sosyalist, biçimde ulusal olan yeni sanat doğacaktır.

Devrimci aydınlar bütün bunların gerçekleştirilmesinde son derece önemli bir rol oynayabilirler; yeter ki, halk yığınlarıyla bütünleşsinler:

Biz, sanat ve edebiyat mirasımızdaki bütün iyi şeyleri devralmalı, yararlı olan her şeyi eleştirici bir biçimde özümlemeli ve içinde yaşadığımız yer ve zamanın insanlarının hayatlarındaki sanat ve edebiyat hammaddelerinden yarattığımız eserlerde bunları örnek almalıyız. ...Ama bu mirası üstlenmek ve örnek olarak kullanmak hiç bir zaman kendi yaratıcı çalışmamızın yerini almamalıdır. Hiç bir şey kendi yaratıcı çalışmamızın yerini tutamaz. ... Çin'in devrimci yazar ve sanatçıları, umut verici yazar ve sanatçılar halk yığınlarının arasına gitmelidirler. Her çeşit insanı, bütün sınıfları, bütün yığınları, hayatın ve mücadelenin bütün canlı örneklerini, sanat ve edebiyatın bütün hammaddelerini gözlemlemek, tanımak, incelemek ve tahlil etmek üzere uzun bir zaman kararlılık ve içtenlikle işçi, köylü ve asker yığınlarının arasına gitmeli, mücadelenin ateşine atılmalı, biricik kaynağa, en kapsamlı ve en zengin kaynağa gitmelidirler. Ancak o zaman yaratıcı çalışmada bulunmaya başlayabilirler.[14]

Mücadelenin ateşine atılan ve devrim uğrunda canını veren Christopher Caudwell de İngiliz aydınlarına hemen hemen aynı şeyleri söylemişti. İngiliz aydınlarına proletarya adına şöyle seslenmişti Caudwell:

Zorlu ve yaratıcı olan yolu, yani sanat kategorilerini ve tekniğini yeniden biçimlendirme yolunu seçmelisiniz. Öyle ki, sanat, doğmakta olan yeni dünyayı dile getirebilsin ve onun gerçekleştirilmesinin bir parçası olabilsin. İşte o zaman sizin sanatınızın proleter ve canlı bir sanat olduğunu söyleyeceğiz. İşte o zaman, sizin ruhunuzun geçmişten koptuğunu, geçmişi sürüyüp bugüne getirdiğini ve geleceğin gerçekleştirilmesini zorladığını söyleyeceğiz.[15]

6. Yanılsama ve Gerçeklik

Sınıflı toplumda, özellikle de çağdaş kapitalist toplumda, gerçeklik ile güzellik birbirine karşıt ve uzlaşmaz şeyler olarak belirir. Gerçek olan çirkindir, güzel olan ise gerçek değildir. Sanatçı bu çelişmeyi "hayalgücü içinde ve hayalgücü aracılığıyla" çözmeye çalışır. Bu bakımdan büyücüye ve mitos yaratan insanlara benzer. Ama gerek büyücüler, gerekse mitos yaratanlar yanılsama ile gerçekliği ayırdedemezler. Oysa sanatçı kendi yanılsamasının bilincindedir. Giderek proletarya saflarına katılıp halk yığınlarıyla kaynaştığında daha da köklü bir değişikliğe uğrar. Artık sadece kendi yanılsamasının bilincinde olmakla kalmaz, onun toplumsal temelinin de bilincine varır. Bir Marksist-Leninist olarak, insanın bilincinin toplumsal varlığı tarafından belirlendiğini kavrar. Aynı zamanda, genellikle maddi olanın zihinsel olanı belirlemesine karşılık, zihinsel olanın da maddi olanı etkilediğini anlar.[16] Dolayısıyla, artık onun gözünde sanatçının görevi, gerçeklikten kaçarak bir düş dünyasına sığınmak değil, emekçilerin yaratmakta oldukları yeni dünyanın gerçekliğini tüm zenginliğiyle onların gözleri önüne sermek ve böylece onları daha da büyük çabalar harcama coşkusuyla donatarak yeni dünyanın gerçekleştirilmesini hızlandırmaktadır:

Devrimci sanat ve edebiyat, gerçek hayattan çıkarılmış çeşitli kişiler yaratmalı ve kitlelerin tarihi ilerletmelerine yardımcı olmalıdır. Sözgelimi, açlığın, soğuğun ve zulmün getirdiği acılar vardır; insanın insan tarafından sömürülmesi ve ezilmesi vardır. Her yerde varolan bu olguları insanlar olağan şeyler gibi görürler. Oysa yazarlar ve sanatçılar bu tür olayları yoğunlaştırır, bunların içindeki çelişmeleri ve mücadeleleri gözler önüne serer ve kitleleri uyandıran, coşkuyla tutuşturan, çevrelerini değiştirmek üzere birleşmeye ve mücadele etmeye zorlayan eserler yaratırlar.[17]

Böylece proletarya devrimi kesin sonucuna doğru ilerledikçe, eski toplumun aydınları halk yığınlarıyla birleştikçe ve halk yığınları eski toplumun bilim ve sanat alanlarındaki düşünsel başarılarını özümleyerek kültür düzeylerini yükselttikçe, toplumun sınıflara bölünmesi, kol emeğiyle kafa emeği arasındaki ayrılık ve insan bilincindeki bölünme yepyeni bir birlik içinde, insanın düşüncesinin bilgisel yönü ile duyumsal yönü arasındaki birliği ve bu ikisinin pratikle olan birliği içinde bütünleşecektir. Bunun devrimci bir İngiliz şairi şu dizelerle dile getirmişti.

O iğrenç maske düştü artık, insan
Boyunduruksuz, özgür, sınırsız, ama eşit.
Ne sınıf, ne oymak ne ulus
Korkudan, baskıdan, ezilmekten uzak
Kendi başına buyruk insan. □

(Shelley, Zincirden Kurtulan Prometheus)

Dipnotlar

1- Karl Marks ve Friedrich Engels, Alman İdeolojisi.
2- Karl Marks ve Friedrich Engels, Komünist Partisi Manifestosu.
3- Karl Marks, Kapital
4- Karl Marks, Artı-Değer Teorileri.
5-Ludwig van Beethoven, Mektuplar.
6-Mao Zedung, Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine.
7- Mao Zedung, Yenan Sanat ve Edebiyat Formunda Konuşmalar.
8- Mao Zedung, Halk İçindeki Çelişmelerin Doğru Ele Alınması Üzerine. →

İLERİCİ, YURTSEVER, DEMOKRAT, AYDINLARIN SESİ; *AZİZ NESİN*

Haydar Doğan

Demokrat bir çizgide yürüyen, yürekli bir yazar, ülkemiz yurtsever, ilerici aydınların onuru, yüz akıdır Aziz Nesin. Bu kuru bir övgü değil, hele hele ona bir dönemler "Ey Aziz sen nesiiin!" diyerek alay eden, aşağılayan bay modern revizyonistlerimizin bugün içi boş "takdir"lerle sergiledikleri iki yüzlü tablo hiç değil. Herkesin olduğu gibi onun notu da herşeyin aynası olan pratikteki tutumları, yani yaptıkları temel kıstas alınarak verilmelidir. Aziz Nesin'e "sen nesiiin" diyenler, sıfır numara bir nota dahi değmezler. Bunların uluslararası müttefikleriyle birlikte bugün keskin düşmanı! olduklarını ilan ettikleri mihrakların, halka, halkın ilerici, devrimci örgütlerine yönelttikleri barbarca sıldırıları, "goşizm'in, terörizmin ezilmesi harekâtı" olarak nasıl alkışladıklarına tanık olduk. 'Şahin bakışlı, tatlı gülüşlü general'-im diye kimleri bağırlarına nasıl bastıklarını gördük. Evet, evet! onlar, darbeciler içinde "dost" aradılar. Darbecileri, kötü ünlü Afganistan işgalcisi efendilerine, daha ılımlı tutum almaya, yakınlaştırmaya çalıştılar. Tek emellerinin ABD ve diğer Batılı emperyalistlerin yerine ülkemizde efendilerinin hakimiyetini sağlamak olduğunu, efendilerine kuyruk olmaları koşuluyla hakim sınıfların emir kulu olmaya hazır olduklarını izledikleri siyasetleriyle açıkça ilan ettiler. Şimdi de demokrasi adına sömürücü güçlerin başka bir bölümüyle kol kola yürüyorlar. Fazla uzatmaya gerek yok, onlar halka karşı tutumlarıyla başından bu yana, hangi cephede yer aldıkaları ortaya koymuşlardı. Sıfır numara bir değere dahi layık değillerdir! derken acaba haksızmıyız?

9- Aynı eser.
10- Vladimir İlyiç Lenin, Gençlik Birliklerinin Görevleri.
11- Aynı eser.
12- Aynı eser.
13- Mao Zedung, Yenan Sanat ve Edebiyat Formunda Konuşmalar.
14- Aynı eser.
15- Christopher Caudwell, Yanılsama ve Gerçeklik.
16- Mao Zedung, Çelişme Üzerine.
17- Mao Zedung, Yenan Sanat ve Edebiyat Formunda Konuşmalar.

Peki Aziz Nesin ne yaptı? Herşeyden evvel generallerin çizmesini yalamanın, yağ çekmenin, nedamet getirmenin, boyun eğişin sembolü eylülist yazarlar kervanına katılmadı. En zor koşullarda, aldığı tutumlar ve izlediği çizgiyle halkın okulundan sınıfını geçmesini bildi. Egemen sınıfların değil, halkın saflarında yer aldı. Özellikle 12 Eylül sonrası oluşturulmak istenen "susturulmuş toplum" ve bunun bir parçası olan depolitizasyon uygulamalarına karşı demokrat, ilerici, yurtsever aydınların sesi, yüreği oldu. Hakim sınıflara karşı sadece basit bir tutum almakla yetinmedi. Diğer aydınların seferber edilmesi için canla başla çalıştı. Kamuoyunda "Aydınlar Dilekçesi" olarak bilinen ve ağırlıklı olarak demokrat bir çizgide, demokratik hak ve özgürlüklerin savunulmasını konu alan eylemin, sevk ve idarecisi, örgütleyicisiydi. Sözkonusu ortamın özellikleri dikkate alındığında bu girişim, çöküntüye, yozlaşmaya, durağanlığa, örgütsüzlüğe, putlaştırılan bireyciliğe karşı, aydının nasıl olması gerektiğinin cevabıydı.

"Aydınlar Dilekçesi eylemine sömürücü güçlerin halka karşı her zaman olduğu gibi yine saldırılarla cevap vermeleri karşısında, sözümona bazı "aydınlar" patır, patır dökülüp af dilerken, Aziz Nesin direnmesini bildi. Halktan yana olmanın suç olmadığını, bundan gurur duyduğunu, bundan sonrada aynı yolda yürüyeceğini söyledi. Yani O, gösteriş için, sadece bir defaya mahsus olmak üzere sözde bir tutum içinde değildi. Seksenli yılların tümü boyunca demokrat nitelikli istikrarlı bir izgi izledi. Aydınlar içinde bir dizi faaliyetin örgütlenmesi ve yürütülmesinde tayin edici düzeyde rol oynadı. Bunun bir halkasını da, imzaya açılması suretiyle kamuoyuna sunulmuş bulunan "Ekmek ve Hak dilekçesi" oluşturmaktadır.

Özellikle "sorunlar bitti", "demokrasiye geçildi" yaygaralarının bazı çevreler tarafından alabildiğince yükseltildiği günümüz koşullarında da Aziz Nesin, "şekere batırılmış zehirli mermilere" demokrat bir nitelikte göğüs germeye devam etti. "Ekmek ve Hak dilekçesi", Londra toplantısı örneklerinde olduğu gibi gerek yurtiçi, gerekse de yurtdışında kamuoyuna yapılan açıklamalarda, gösterilen etkinliklerde Aziz Nesin, adına "demokrasi" denilen düzenin ne menem birşey olduğunu,daha açıkçası, bir avuç sömürücü için zevk-ü sefa, geniş emekçi yığınlar açısından ise sefalet, işkence, zulüm, mapus... kısacası cehennem olduğunu ortaya koyarak halkçılıkları yüzlerindeki maskelerden öteye geçmeyenler gibi olmadığını gösterdi. "Dünya Barış Yılı" dolayısıyla yıl sonlarına doğru kamuoyuna sunulmak üzere hazırlanın "Barış dilekçesi" faaliyetleri içinde de etkin bir şekilde yer alan Aziz Nesin'den öğrenmemiz gereken çok şey var. Bunlardan biri de, ilerici bir aydın olarak gelişmeleri dikkatlice izlemek, gerek dünya, gerekse de ülke sorunlarıyla yakınen ilgilenmek,sorumluluk duymak, dünya halklarının ve onların bir parçası olan ülkemiz ezilenlerinin safında yer almaktır. İlerici aydın, "beni benden başkası ilgilendirmez" diyen, gelişmelere kulaklarını tıkayan, bencil, duyarsız olamaz. Dünya ve ülke sorunlarına gözlerini kapayan, "salla başını, al maaşını" anlayışıyla hareket eden, "Benden sonrası tufan" diyenlerin ilerici aydın olmayla bağdaşır hiçbir yanları yoktur. Böylelerinin kafasında pırıltı yerine örümcek ağı, gözlerinde ışık yerine karanlık, yüreğinde cesaret yerine korkaklık, kollarında güç yerine zayıflık vardır. Yürümeye takatları yoktur.

Hele hele içinden geçtiğimiz şu günlerde bunların sayısı hiçte az değildir. Bunu anlamıyor değiliz. 1960'lı yıllarda yükselen halk hareketinin sonucu olarak, aydınlar ve diğer toplumsal katmanlardan, devrimci harekete yoğun katılmalar oluyordu. Toplumsal, gelişmelerden derinden etkilenen bir tabaka olarak aydınların, sözkonusu dönemdeki dalganın yükselen doğrultusunun peşinden sürüklenmesi gayet anlaşılabilir bir şey. Şüphesiz böyle dönemlerde canlanmak, yürümek kolay. Önemli olan dalganın düştüğü, hareketliliğin yerini durağanlığa bıraktığı yani koşulların elverişsiz olduğu dönemlerde, ilerici, devrimci, demokrat kalabilmek, gereklerini yerine getirebil-

DELALIM

Hasan
Antakya E-Tipi Cezaevi

Boynu büküktü gülleri HEVSEL'in*
Soluktu yüzü, kısıktı avazı bülbüllerin
Baykuşlar ölümü öter olmuştu bedenlerinden
Bir yiğit düşerken toprağına DİYERBEKİR
Yar ile
Dost ile
El ele halaylar çekemediysek
Özgür değilse yürekler sevdalarda
Neyleyim
DELALIM DELALIM

*HEVSEL: *Diyarbakırda ünlü gül bahçelerine verilen ad.*

mektir. Böyle dönemlerde halktan yana olmanın bedeli daha ağırdır. Rizikolar daha çoktur. Yani dalga yükselirken bir bakıma moda haline gelen ilericilik, kötü günlerde, çekici olmaktan çıkar. Cesaret isteyen bir iş haline gelir. Mesela 12 Eylül'ü takibeden süreç böyleydi. Peki neler gördük? Madalyonun bir yüzünde geçmişte moda olsun diye ilericiliğe sarılanların örneğin Cüneyt Arkın, Fikret Hakan, gibi sözümona sanatçıların artık büyük holdinglerin reklam firmalarının basit bir oyuncağı haline geldiklerini.

Geçmişte halkın, gelecek güzel günlerin türkülerini çığıran bazılarının artık arabesk gibi çaresizliğin, çürümüşlüğün borazanı haline geldiklerini. Atilla İlhan gibi Osmanlıcılığa sığınanları, Aldülhamitleri göğe çıkaranları. Örgütlenmeye küfretmeyi, bencilliği göğe çıkarmayı erdem sayanları. Halkın saflarını terk edişi, davaya inançsızlığı. Latife Tekin, Ahmet Altan gibi yılgınlık, karamsarlık, devrime, halka küfür tablolarını. Bağımsızlık adına halkın saflarını bırakmayı. Daha neleri, neleri gördük. Şüphesiz cereyana göğüs gerememe, her dönem modaya göre yol almanın çok çeşitli nedenleri vardır. Konumuz şimdilik bunun incelenmesi olmadığı için geçiyoruz. Evet sadece kötü örnekler görmedik! Aziz Nesin, Ruhi Su, İlhan Erdost, Yılmaz Güney, Nihat Behram, Muzaffer Oruçoğlu gibi olumlu örnekleri de gördük. Karanlık ortamda güneşin ışınlarını görenleri, güneş artık doğmayacak demiyenleri, karda, kışta olağanüstü doğa koşullarına meydan okuyarak filizlenen gülleri, bahara inancını kaybetmeyenleri, eskinin dünyasına karşı örsle-çekiç arasında yoğrulma misali direnerek, çelikleşenleri, güzel günleri nakış, nakış işleyenleri, yani dostları, canları da gördük, göreceğiz... Zulmün rüzgarını, halkın fırtınasıyla defetme kavgasına omuz veren herkese selam! □

HALAY HAVASI

Hasan Hüseyin

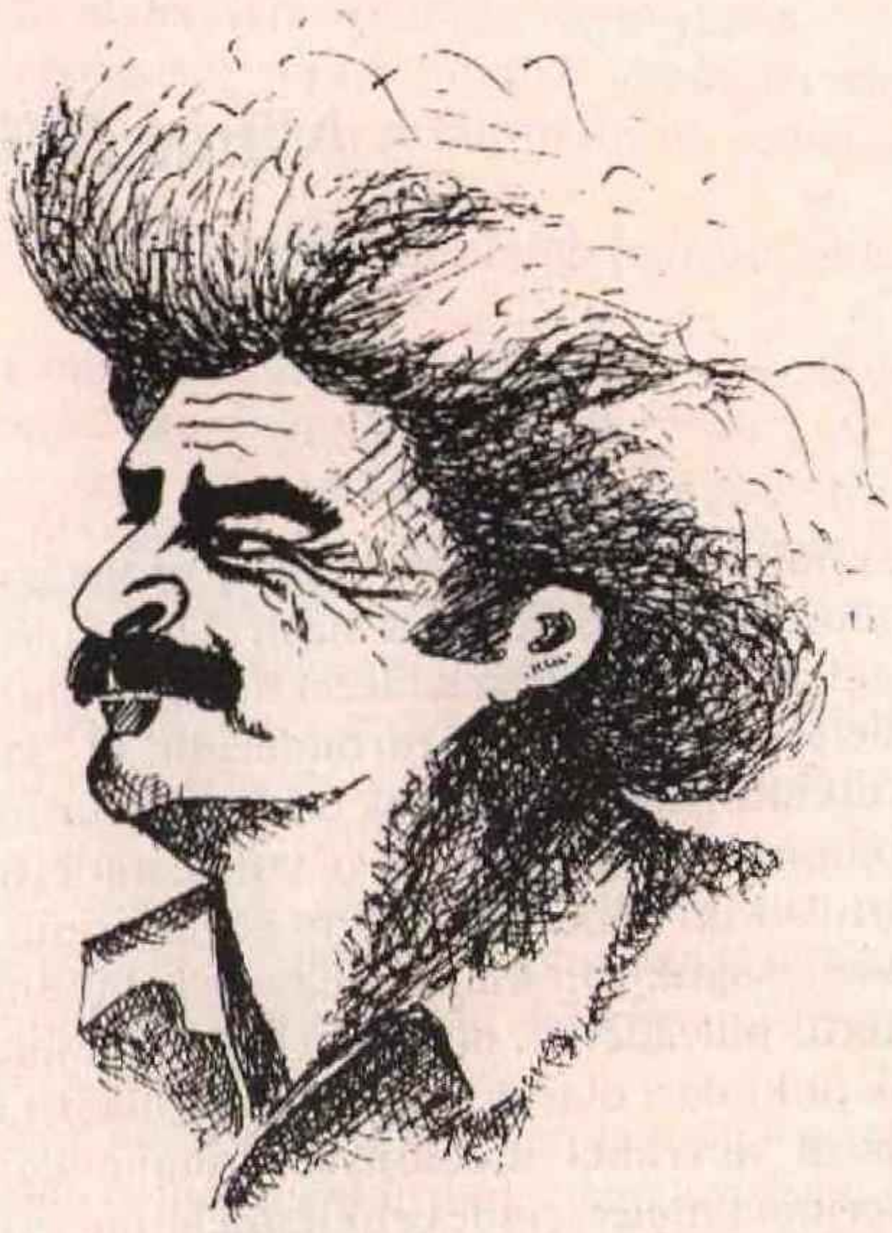

eski acıların yeni sızılarıyla

Gökte bulut yerde kar
seçilmez olmuş dağlar
ne bir ses ne bir ışık
oy lili
ağamsın sen paşamsın sen
karanlık
namlular ışıtmaz geceyi
oy lili

çevirdiler gece vakti
dağların gecesiydi
aslan gibi bir yiğit
oy lili
ne bir ses ne bir ışık
ağamsın sen paşamsın sen
karanlık
kelepçe ışıtmaz geceyi
oy lili

durdular beybeylice
sordular vayvaylıca
kızdılar heyheylice
oy lili
aslan gibi bir yiğit
kafası da kafa ha
ne bir ses ne bir ışık
ağamsın sen paşamsın sen
karanlık
zorbalık ışıtmaz geceyi
oy lili

vurun beni kemik kemik
sökün beni tırnak tırnak
deri deri yüzün beni
oy lili
penceresiz evlerdeyiz
içe bakan gözlerleyiz
ne bir ses ne bir ışık
aslan gibi bir yiğit
sevdası da sevda ha
ağamsın sen paşamsın sen
karanlık
işkence ışıtmaz geceyi
oy lili

oy lili hayran sana
yarınlar bayram sana
karanlığın devleri
cüceleri aydınlığın
oy lili
gel sallana sallana
bir o yana bir bu yana
çocukça düşe kalka
derlenip toparlana
oy lili
şarkılar aydınlatır geceyi

Türkiyenin çilekeş köylülerinin ve ezilen küçük insanlarının soluklu, yiğit, devrimci-demokrat ozanının bu şiirini, "Kanda Kına Yakılmaz" adlı kitabından aldık.

KİTLELERİN EN GÜÇLÜ DEVRİM SİLAHI OLAN PARTİ DEVRİMCİ KÜLTÜRÜ DE YÖNLENDİRİR

Nihat Behram

Devrimin partisi, proletaryanın; proletarya ise, geniş kitlelerin önderidir. Devrim bu temel üstünde başarıya ulaşır. Devrimle birlikte, yıkılan toplumsal yapının üstüne, yeni bir toplum inşa edilecektir. Devrimin partisi bu süreçte de (toplumsal devrim) kitleleri yönetir ve onların önderidir. O "kültürün unsurlarını da içine alan" proletarya diktatörlüğünün gerçek odağına oturmasında ve sağlıklı bir temelde gelişmesinde toplumun en güçlü zırhı ve yol göstericisidir.

Parti her iki dönemdeki zorlu görevlerinin bilincinde olmalıdır. Sağlıklı bir devrim siyaseti, sağlıklı bir kültür anlayışıyla bütünlük gösterir. Bu anlamdan olarak devrimci kültür mücadelesi, devrimin yükselmesinde ve yeni toplumun inşasında önemli dayanak noktaları olacaktır. Parti bu anlayışı bütün önemiyle hayata geçirir. Parti, sanatçıların devrimci ideolojiyle donanmalarına önayak olur. Bilim ve kültür emekçilerinin kitleler içinde çelikleşmelerine ve hayatı bu süreç içinde şekillendirmelerine önderlik eder. Onların örgütlenmelerini ve sorunlarını birlikte tartışıp, birlikte çözümlemelerini sağlar.

Parti, tıpkı devrim gibi, devrimin sanat ve edebiyatı için de, Marksizm-Leninizm'in tek ve en doğru rehber olduğunu söyler. Kadrolarını bu doğrultuda eğitir.

Parti Marksist-Leninist ideolojiyi sanat ve kültür alanında da her türlü sapmaya karşı bir mücadele silahı kılar. Kadrolarını bu silahla kuşandırır.

Aydın kesimleri, sağlıklı bir kültür siyasetiyle, devrimin yandaşları olma doğrultusunda etkiler; devrimin yandaşlarını giderek devrimin saflarına katmanın mücadelesini verir. Hakim sınıfların aydınlar üzerindeki ideolojik, kültürel etkileriyle mücadele eder, onları halkın davasına kazandırmayı, halkın aydınları kılmayı amaç edinir.

Parti, faşizmin saldırı ve yoketme hedefi olan devrimci sanat ve edebiyatı koruma ve geliştirmenin en etkili yolu olarak kitleler arasında yaygınlaştırır.

O ezilen ulusun devrimcileriyle bir bütünlük içinde her türlü şöven baskıya ve kültür asimilasyonuna karşı mücadeleyi temel bir görev sayar. Ezilen ulusların kültürlerini yaşatma ve geliştirmede her türlü çabayı gösterir.

Proleter devrimci mücadelelerin uluslararası anlamda kültür ve sanat miraslarıyla ve deneyleriyle organik bağlar kurar.

Parti, saflarındaki burjuva, feodal, yoz, kozmopolit, yavan, sekter, mekanik, her türlü Marksizm dışı sanat ve kültür sızıntılarına karşı, Marksizmin-Leninizmin ideolojik mücadelesini sürdürür.

Sosyalist inşada, yeni kültürün temeli olacak olan halkın zengin kültür mirasını, burjuvazinin yağmalama ve yozlaştırma girişimlerine karşı en etkin biçimde korur.

Parti devrimci kültür doğrultusunda olanakları oranında yayın yapar.

"Sol" adına sola ihanet eden revizyonist ve çeşitli "aydın" sapmalarına karşı ideolojik bir mücadele sürdürür. Bu doğrultudaki sanat ve kültür ürünlerinin iç yüzünü deşifre eder, sergiler.

Sanat ve kültür yoluyla sürdürülen her türlü halk düşmanlığı partinin mücadele hedefleri arasındadir.

Öte yandan proleter devrimciliğin yanlış kavranışından temellenen sanat ve kül.ür anlayışlarıyla da mücadele eder. "Sağ" sapmaya olduğu kadar "sol" sapmaya karşı da acımasızdır. Eğitimsizlik ve bilinçsizlik ortamında yaygınlaşmaya çok elverişli olan, sanatçı yaratma gücünden yoksun "sol" sanat ve edebiyatla mücadele eder. Bunu doğuran ortamı, ortadan kaldırmak için Marksist-Leninist ideolojiyi temel eğitim konusu edinir ve siyasi eğitimi kültürel eğitimden ayrı düşünmez.

Parti kültür ve sanatın temel doğrultusunu Marksizm-Leninizm olarak belirler, fakat onun sorunları hakkında hazır kararlar getirmez. Olumlu doğrultuda gelişen mücadeleyi geliştirip zenginleştiren her türlü sanat atılımını, ekolünü ve anlayışını destekler. Devrimci sanatın her arayışına arka çıkar. Devrimci sanata ayrıca sınırlamalar getirmez, tam tersine ona özgürce gelişme ve özgürce arayış olanakları sağlar.

Parti herhangi bir sanatsal estetik tutumuna bağlı değildir. Marksizmi zenginleştiren her türlü estetik anlayış, yaratıcı arayışlarında özgürdür.

Parti ve organları gücünü hiçbir zaman abartmaz. O her alanda "gücü oranında çıkış" temel ilkesini uygular. Salt, "sorunu ortadan kaldırmak" için kof görüntüler temelsiz çözümler peşinde koşmaz. Nicelik zenginliği, nitelik zenginliği ile bir bütün içinde değerlendirir. Sanat ve kültür kadrolarında da ölçüsü budur.

Parti kitlelerin kültür ve sanat taleplerini, proleter devrimci kültür ve sanat talepleri kılma doğrultusunda, yaygın ve titiz bir çalışmayı görev bilir. Salt kitlelerin talebini yerine getirmek için, sonucu itibariyle zararlı olacak kültürel işlere girmez.

Parti sanaçıların ürünlerini "kararnamelere" bağlamaz. Yaratıcı eylemi sınırlayan her anlayışla mücadele eder.

Devrimci ruh, yeni insan ve yeni duyarlığın zafer simgesidir. Parti bu simgenin devrimci sanat ve edebiyatın içinde enginleşmesine ve kitleler içinde boy vermesine çalışır.

Parti, çeşitli kültür ve sanat sapma ve yanlış eğilimlerine karşı Marksist edebi eleştirinin önemli bir silah olduğunun bilinciyle, yayınlarında bu silahın kullanılmasına önem verir.

Kadrolardaki kültür ve sanat ürünlerine karşı her türlü vurdumduymazlıkla mücadele eder.

Felsefede, bilimde ve sanatta Marksist dünya görüşünün kültür emekçileri partinin, devrimin ve yeni insanın inşasında önemli dayanak noktalarıdır.

Marksizmin bir dogmalar yığını olmadığı, onun yaratıcı özünün ancak hayat içinde doğru kavrandığı zaman zenginleştiği, değişmez bir gerçektir. İşte devrimi ancak bu gerçeklik şekillendirir, gerçek devrim siyaseti budur.

İşte bu anlamdan olarak devrimci kültür, devrimci siyasetin hayata geçirilmesidir. □

KASIM AYINDA ENTERNASYONAL'İN YAZARI *EUGENE POTTİER*'İ ANIYORUZ!

EUGENE POTTİER

(Ölümünün 25. Yıldönümü İçin)

Lenin

Ünlü işçi ezgisi Enternasyonal'in ("ayağa kalkın, yeryüzü cehennemlikleri," vb.) yazarı işçi-şair Eugene Pottier öleli, Kasım 1912'de, tam 25 yıl olacak.

Bu ezgi bütün Avrupa dillerine çevrilmiştir. Hem sadece Avrupa dillerine değil, bulunduğu ülke neresi olursa olsun, yazgı nereye sürüklerse sürüklesin, ülkelelerinden uzaklarda dilini bilmediği bir yerde ne kadar yabancılık duyarsa duysun, bilinçli bir işçi ünlü Enternasyonal ezgsiyle birçok arkadaş, birçok dost edinebilir.

Bütün ülkelerin işçileri, mücadelelerinin öncüsü olan işçi-şairin ezgisini tekrar ele almışlar ve bu ezgiyi işçi sınıfının bütün dünyada söylenen türküsü haline getirmişlerdir.

Bugün bütün ülkelerin işçileri Eugene Pottier'i saygı ile anıyorlar. Şairin karısı ve kızı hâlâ sağdır ve Enternasyonal yazarının tüm yaşamı boyunca çektiği gibi aynı yoksulluğu çekiyorlar. Eugene Pottier 4 Ekim 1816'da Paris'te doğdu. Pottier Yaşasın Özgürlük adlı ilk türküsünü 14 yaşındayken yazdı. 1848'de işçilerin burjuvaziye karşı giriştikleri büyük mücadelede barikatlar üzerinde dövüştü.

Pottier yoksul bir ailenin çocuğuydu ve tüm yaşamı boyunca ekmeğini önce ambalaj işçiliği, sonra da kumaş baskıcılığı yaparak kazanan yoksul bir insan, bir proleter olarak kaldı.

1840'tan itibaren Fransa'nın bütün önemli olaylarına karşı kavga türküleriyle tepki gösterdi. Geride kalanları bu ezgilerle uyardı, işçileri birleşmeye bu türkülerle çağırdı. Burjuvaziyi ve ülkenin burjuva hükümetlerni bu ezgilerle kınadı.

Pottier 1871'de Büyük Paris Komünü'ne milletvekili seçildi. 3600 seçmenin 3352'sinin oyunu aldı. Şair, işçi sınıfının bu ilk hükümeti olan Komün'ün tüm çalışmalarına katıldı.

Komün'ün çöküşü üzerine Pottier, önce İngiltere'ye sonra da Amerika'ya sığınmak zorunda kaldı. Ünlü Enternasyonal ezgisini 1871 Haziran'ında, diğer bir deyimle o kanlı Mayıs bozgunundan hemen sonra yazmıştır.

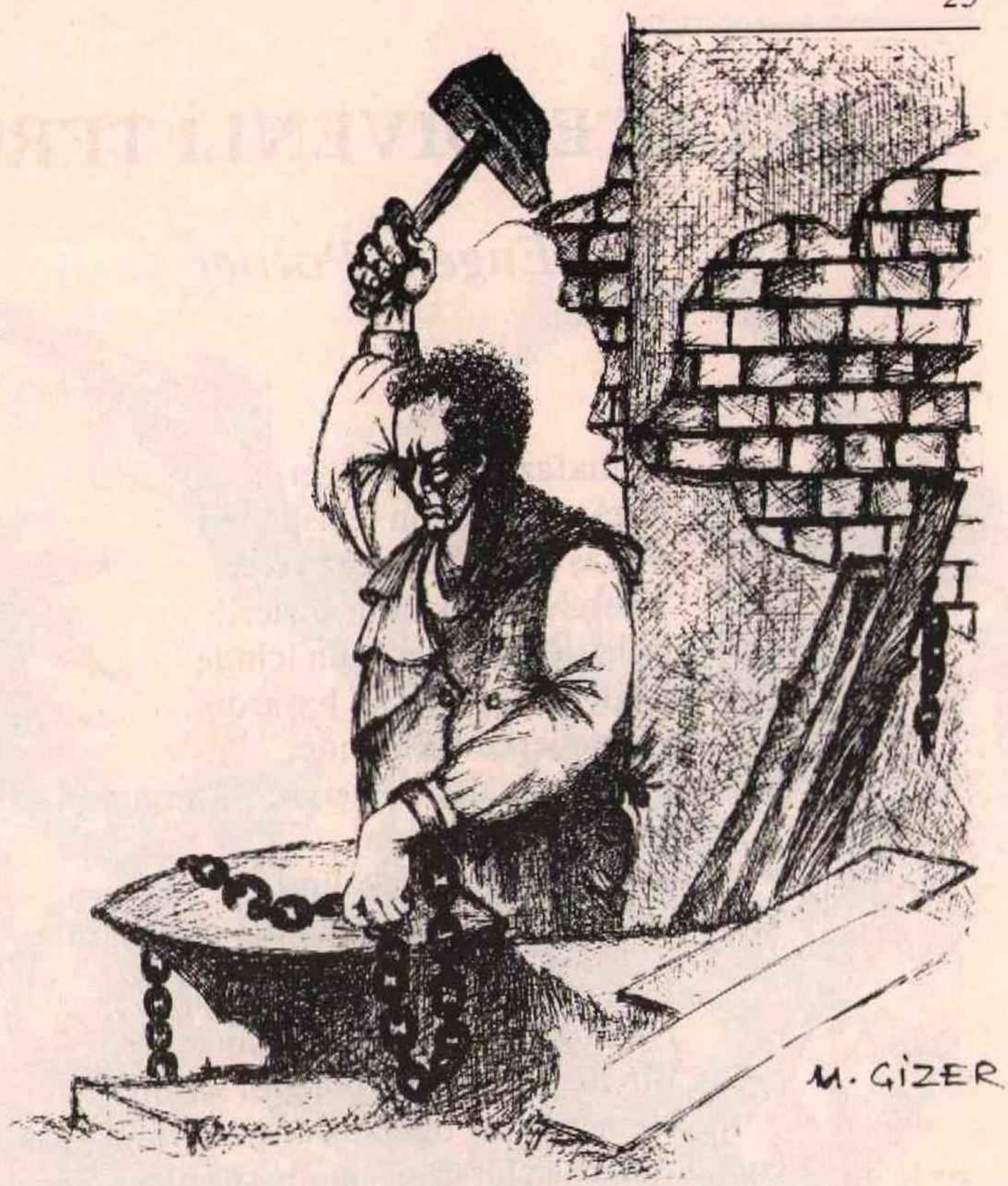

Komün ezilmiş... ancak Pottier'in Enternasyonal'i Komün'ü bütün dünyaya yaymıştır. Ve komün şimdi her zamankinden çok daha canlıdır.

Pottier 1876'da sürgündeyken, "Amerikan işçilerinden Fransız işçilerine" adlı bir şiir yazdı. Burada, işçilerin kapitalizmin boyunduruğu altında yaşamlarını, yoksullaklarını, kürek mahkûmlarınkini andıran çalışmalarını, sömürülmelerini, davalarının yakında zafere ulaşacağına dair duydukları kesin güvenci yansıttı.

Pottier Komün'den ancak dokuz yıl sonra Fransa'ya döndü ve hemen *İşçi Partisi*'ne girdi. İlk şiir kitabı 1884'te çıktı. 1887'de çıkan ikinci kitabı *Devrimci Türküler* adını taşıyordu.

İşçi şairin diğer ezgileri ölümünden sonra yayımlandı.

8 Kasım 1887 günü, Parisli işçiler Pottier'in cenazesini, kurşuna dizilen Komün'cülerin gömüldüğü Pere-Lachaise Mezarlığına götürdüler. Polis birtakım karışıklıkların çıkmasına yol açtı ve işçilerin taşıdığı kızıl bayrağı zorbalıkla aldı. Cenaze alayına büyük bir kalabalık katılmıştı. Her yandan "yaşa Pottier!" çığlıkları yükseliyordu.

Pottier yoksulluk içinde öldü. Ancak arkasında gerçekten ölümsüz bir anıt bıraktı. O işçi sınıfının davasını *türkülerle yayanların* en büyüklerinden biri oldu. İlk türküsünü bestelediğinde sosyalist işçiler en fazla on-onbeş kadardılar. Bugün ise on milyonlarca proleter Eugene Pottier'in tarihsel ezgisini ağızlarından düşürmüyorlar. □

Pravda sayı 2, 3 Ocak 1913,
imza N. L.

V. İ. Lenin, **Eserler**, Paris-Moskova,
cilt. 36, sayfa 212-213

BEYAZ ELDİVENLİ TERÖR

Eugene Pottier

Muhafazakâr efendiler,
Nizam partisinin temsilcileri
Yavaş davrandığımız yeter!
Yılan hâlâ sokabilir bizleri!
Paris'i aldık işte ve sekiz gün içinde
Elde mitralyöz büyük işler başardık,
Kıstırdık hainleri deliklerinde.
Yan gelip yatmayalım, diyerek: "Tamamdır artık!"
Gebertelim onu da!
Şunu da kurşunlayalım!
Tanrı arkamızdadır, topunu kurşunlayalım!
.....
Bilseniz bunların elebaşılarını,
Nasıl da tüydüler sınır dışına.
Bir ele geçirseler o gül gibi karını
Hemen satar bakmazlar gözlerinin yaşına.
Topu kumarbaz hırsız ve namussuz alayı,
Bilmezsin üstlerinde yakalanan parayı!
Yirmi milyon frank, yalnız Milliere'in kaçırdığı,
Delescluze denen alçak kamu suçlusu sanığı.
Gebertelim onu da!
Şunu da kurşunlayalım!
Tanrı arkamızdadır, topunu kurşunlayalım!
.....
Çocukları anasının karnından
Kundakçı doğar bunların,
Yaşatmak günahtır, kurşunlayalım!
Hayır gelmez burada merhametten
insaftan!
Daha dün Montmartre'da hayâsızca ısırdı bizi
Erkeğinin geberdiğini görünce saldıran dişisi,
Gebeliğine bakmadan alıp dizdik kurşuna:
Bir taşla iki kuş vurmak diyorlar buna!
Gebertelim hepsini!
Hepsini kurşunlayalım!
Tanrı arkamızdadır, topunu kurşunlayalım!

"ÖLÜM ADIN KALLEŞ OLSUN"

A. Özgen Utku

Türkiye halkının yüreğinde sevgiyle çarpan, özgürlüğün yürekli sesi Enver Gökçe'nin 5. Ölüm yıldönümü. Kalleş ölüm, değerli edebiyatçımızı 19 Kasım 1981 tarihinde ayırdı bizden. Hemde Ankara'da bir huzur evinde. "Ölüm adın kalleş olsun."

1920 Erzincan doğumlu olan Gökçe, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü mezunudur. 1940 yılında şiir yazmaya başlayan Gökçe, Türkiye gençler derneği üyesi olmaktan 3 ay tutuklu kalır. Yine 1951 yılında politik ve sanatsal faaliyetlerinden dolayı 7 yıl hapis ve 2 yıl sürgün cezasına çarptırılır.

Küçük yaştan beri okumaya, gelişmeye ve kendini iyi bir şekilde yetiştirmeye çalışan Gökçe, inanılmaz derecede okuma tutkunu olarak bilinir. Öğretmenlerinin yardımıyla şiire olan tutkusu da arşa çıkar. Emperyalizmin ve uşaklarının, toplumu etkisi altına alan sanat ve edebiyatına karşı nefreti ve kini gelişir. Bu gerici sanat ve edebiyat anlayışına karşı, ileriye yönelik anti-emperyalist ve anti-feodal yeni edebiyat ve sanat cephesinde yerini alır. Enver Gökçe, *"O gün iki şey vardı ortada benim için. Bir yandan garip hasta sanat anlayışı, diğer yandan dinamik halk edebiyatının gücü. Bunlar karşı karşıya getirilince ben elbette ki, kendi sınıfımdan gelme halk ozanlarından taraftım"* tespitini yaparak kendi gerçek yerini belli ettirmiştir. Bu belirleme, Gökçe'nin sanat ve edebiyat anlayışını berrak bir şekilde gözler önüne seriyor. O, hasta ve ölüme mahkum sanata karşı, gelişmeye muktedir, dinamik sanat ve edebiyat cephesinde yerini almayı bilmiştir. Bu anlayışı, sanatı sınıflarüstü gören, "ben sanatçıyım, siyasetle aram yoktur" diyen ve özünde burjuvaziye hizmet eden sözde sanatçılara bir ders olması gerek. Çünkü, sınıflı toplumlarda, sınıftan bağımsız bir sanat sözkonusu olmadığı gibi, siyasetle uğraşıp taraf tutmayan bir sanatçı da düşünülemez. "Ben sınıf edebiyatı yapıyorum" diyen Gökçe, hayatın her döneminde aktif olan, güzel ve gelişmeye muktedir bir edebiyat ve sanat taraflısı olarak kavga vermişti. Yaşamını, kavgasını ve kudretini işçi sınıfının bitmez tükenmez hazinesinden alan Gökçe, açıkça, egemenlere, toplumdaki ikiyüzlülüğe ve sahtekârlığa karşı açık, yürekli ve içten bir kavga vermiştir.

Bizsiz Ilgaz'ın çam ormanları güzel değildir
Hayda günlerim hayda!
Sırtını düşmana verdikçe
Murat dağları güzel değildir,
Dost dost ille kavga!

Enver gökçe, bencil, çıkarı uğruna sanat yapan bir şahsiyet değildir. O, sanatı

And Olsun Şart Olsun

Enver Gökçe

Ben
Böyle
Taşların
Çukurların
İçinde
Kalmışsam
Yalnızsam
Hor
Görülmüşsem
Arkasızsam
Ve
Böyleyse
Bahtı
Siyahım
Yemin
Kasem
Olsun
Ve
And
Olsun
Şart
Olsun
Yerde
Kalmaz
Ahım.

para için ele alan tiplerden hiç mi hiç değildir. O, sanatı sınıflar üstü gören ve siyaset yapmaktan öcü gibi korkan cılız ve isterik yazarlardan hep uzak kaçmıştır. Sürekli olarak söylediğiyle pratiği arasında bir uyumluluk olmuştur. Bu uyumluluk, onun sanatı bilinçli ve duyarlı ele almasından kaynaklanıyor. Kendisi şöyle diyor, "Sanatta, bilinçle duyarlılık arasında tam bir uyumluluk olmalıdır. Ne salt bilinç, ne salt duyarlılık tek başına yeterli değildir. Bir sanat eserinden, devrimci sanattan sözettiğimizde, devrimci bir görüş açısından hareket ediyoruz. Yani dünyamızı insanca yaşanacak bir hale getirmek için şiiri ve sanatı sosyo-politik bir mücadelenin tamamlayıcı aracı olarak görüyoruz... Sonuna kadar namuslu, hem de sapına kadar bilinçli olmak şarttır. Gerçek sanatçı, pazarlıkların, küçük hesapların insanı değildir, olamazda."

Yaşamı boyunca kendisini halka adayan, halkını seven, proletaryaya bağlı ve içtenlikle sınıfının kavgasını veren Gökçe, hayatı tüm yönleriyle seven bir kişidir. Bu sevgi de soyut bir olgu değil, objektif pratiğin bir ürünüdür; ondanda öte sınıfsaldır. Bu pratik Gökçe'ye insan sevgisini; insan sevgisi içinde de sınıf sevgisini kazandırmıştır. Sevgisi sınıfsaldı çünkü O, emperyalizm ve uşaklarından korkunç derecede nefret eder, proletarya ve diğer emekçi kesimleride korkunç derecede severdi.

Sizlere selam olsun
Hürriyeti yazan eller, dizen eller!
Sizlere selam olsun makinalar
Entertipler, rotatifler, bobinler!
Bu gülünç, aşağılık,
Namussuz şeyler dışında!

Şiirlerinde, en açık görüşlü ve gerçekçi bir üslupla, emekçi kitlelerin yoksullu-

BAZEN

Gülay
Türkiye

Bazen;
Bir çıldırmak düşer aklıma
Bazen ölümün gülüm.
Ölümün
Yüreğimdeki zindanları düşer.
Beyaz köpükler gibi
Aniden kaybolmakmıdır ölüm
denizde
Aniden kaybolmanmıdır gülüm
Böyle aniden
Birdenbire
Beni böyle tekbaşına
Beni böyle yalnız
Beni böyle sensiz be gülüm
sensiz
Tekbaşına

Dostlar var geride biliyorum.
Dostlar.
Kanı kanımda
Gözleri dağ gibi
Dostlar var.
Ama bu yürek
Ah bu yürek
Hani nerede diye sorar bana
Fırlar göğsümden
Hani nerde diye arar

←

ğunun, ızdırabının derin çelişkilerini ortaya çıkararak yeniden halka sunan bir şaheser yaratıyor. Şiirlerinin temelinde emekçilerin esenliğe kavuşması yatıyor. Halkın hayatında bulunan ham maddeleri, devrimci bir bakış açısıyla ve yaratıcı çalışmayla işlemesini bilmiş, önce devrimci kitlelerin öğrencisi, sonra da öğretmeni olmasını bilmiştir. insanlığın sosyal hayatını, canlı ve zengin hayatı temel alarak, insana duygu, tasarı ve güzellik vererek kitleleri etkilemesini başarmıştır. Gökçe, toplumsal pratiğin kendi beyninde oluşturduğu düşünce, duygu ve imgelere, etkili bir biçimde, en güzel ve devrimci muhteva veren ender devrimci edebiyatçılarımızdan biridir.

Böylesine değerli bir devrimci edebiyatçımızın kaybı, yeri kolay kolay doldurulamayacak derecededir. Proletarya için önemli bir kayıptır. Proletaryanın sanat ve edebiyat alanındaki boşluğundan yararlanan kalleş ölüm, onu Seyranbağları huzurevinde aramızdan aldı gitti. Gitti ama, unutulmaz eserler bırakarak. Gitti ama, halkın kalbinde yaşayarak.

Enver Gökçe'yi ölümünün 5. yılında saygıyla, sevgiyle anıyoruz. □

"DİYARBAKIR CEZAEVİNDEN BİR MEKTUP"

Mehmet
22 Ağustos 1986

Merhaba Sevgili Memo!...

Hâlâ görüşmemizin tadını duyuyorum. O güzel duyguları yaşıyorum. Ve hâlâ o eski duygularımı nasıl ifade edeceğimi bilemiyorum. Bir parça da olsa ifade etmeye çalışacağım.

Beni hazırlıksız yakaladınız. O gün kimseyi beklemiyordum. Hele siz hiç aklımda yoktunuz. Havalandırmadaydık. Sırtım duvarda gökyüzüne karşı oturmuştum. Kaygısız, mavilikler içinde tek başına süzülen bir bulut parçasını seyretmekteydim. Aktı, fabrikadan çıkmış pamuğa benziyordu, şekli durmadan değişiyordu. Şekillerle herhangi bir şey arasında benzerlik bulmaya çalışıyordum. Görüş listesi gelip isimler okunmaya başlayınca da bu oyunumuzu sürdürmeye devam ettim. Nasıl olsa kimse gelmeyecek diyordum. Yine de hafifçe okunan isimlere kulak vermeden edemedim. İsmim okununca biraz şaşırdım, daha doğrusu kızdım. Anama o ara gelme dememe rağmen yine çıkıp geldi sanmıştım. Zar-zor, çarçabuk hazırlanabildim. Ve geldik kabinlere. Gördüğünüz gibi hafifte karanlıktı. Veya havalandırmanın ışığından gelince bana öyle geldi. Tam dinlemediğim için kabin numaramıda anlamamıştım. Yaklaşık olarak bir kaç tanesine bakınıp anamı aramaya koyuldum. Tek kişi arıyordum, yüzlerini seçemediğim sizlerin kalabalığını görünce geçtim. Ve birkaç sesin Mehmet biziz dediğini duydum. Beni çağırıyordunuz. Bir anda düşüncelerim karmakarışık oldu. Beni güzel bir süprizin beklediğini sezdim ama hiç bir tahminde de bulunamadım. En iyisi bir an evvel iyice yaklaşıp bakmaktı. Elmas öne fırlamıştı. 'Ben Elmas'ım, tanımadın mı beni diyordu. Nasıl tanımam. Anamın adı, amcamın kızı, acının-çilenin-kederin yüzü ama sönmemiş sevinçle parlayan gözü nasıl tanımam. Hızla gezdiriyorum gözlerimi. Evet, evet o! Memo! Amcamoğlu, kardeşim, dostum Memo! Acı ile yoğrulan, olgunlaşan yürek, sevincin meyvesine duran yürek. Kenara yaslanmış, uzaklara bakıyor, gözlerini sakınıyordu. Sekiz yıllık hasretin biriktiği gözlerini. Berrak, pırıl, pırıl, sevgi suları ile dolan gözlerini. Yeni değil bent bent yıkılmasın diye sekiz yıllık hasretten sakınıyordu. Gözlerinin farkı yoktu gözlerinden. Zaptetmek için zor gülümsemelere durdum. 'Memo'! diye bildim. Kaç kez tekrarladım ismini. O duygu yoğunluğu arasında bir düşünemez olmuştum. Bir araya getirecek bir kaç sözcük bile seçemiyordum. Konuşma yeteneğimi kaybetmiştim sanki. Bütün duygularım tek bir sözcükte somutlaşmıştı, yüreğimden dilime dökülüyordu. 'Memo'! diye. Yanında biri duruyordu. Hiç görmemiştim. Ama hemen tahmin edip tanıdım. Yüzüne vuran ak-pak yüreğinden tanıdım. Olsa olsa Memo'nun eşi, yoldaşı, yengem, bacımdır dedim. Hanoğlu'nun, can yeğenimin anasıdır dedim. Cevap: 'evet o'! Ve boğucu sıcak-

YILLAR BIRAKTIK GERİDE

*Aynur K.**
17 Ocak 84-İstanbul

Yıllar bıraktık geride
Özledik, ağladık, güldük
Sevdiklerimizi yüreğimizde yaşatarak
Yıllar bıraktık geride
Gözleyerek mapusların yollarını
Elvan elvan çiçeklerin
Kokusunu duyarak
Yıllar bıraktık geride
Kurduk dünyamızı minnacık
Bir ışığın donattığı
Sabırla genişleterek
Yıllar bıraktık geride
Didiştik insanca yaşamak için
Evle mapusane arasında
Devri alem ettik dünyayı
Yıllar bıraktık geride
Kimimizin yıllardan alacakları
Kimimizin yılara verecekleri oldu.

**Kardeşi MHP'liler tarafından katledildi*

←lığa esen serin rüzgar, beton arasında taptaze açan kır çiçeği, yediveren gülüm, yeğenim, Memo'nun oğlu, Hanoğlu'nu gördum. Camı, parmaklıkları, betonu yadırgadı. Haklıydı. Çocuktu. Saftı, paktı, tertemizdi. Onun güzellikle dolu yüreği, park, bahçe, geniş yer isterdi. Orda ne işi vardı. Sadece kendisinin değil, anasının, babasının, amcasının... ne işi vadı. Şöyle gepgeniş bir yerde kucaklaşmak, gülüşmek varken. Aklı almıyordu. Ona baktıkça benimde aklım almamaya başladı. Sonra yeni boy vermiş taze bir fidan, bir genç gördüm. Bir türlü çıkaramadım. Sormak zorunda kaldım. 'Hasan bu!' cevabını aldım. Vay be! Zaman nasılda geçmiş. Çocuktu Hasan nasıl da büyümüş, gençleşmiş. O kadar çok mu oldu geçen zaman. 'Demek sen Hasan'sın ha! diyebildim. Dayanmadı Hasan. Tümümüzün yerine boşaldı. Hasan, insan Hasan! Çocuk, insan yüreğin daha da büyümüş. Eski saflığından hiç bir şey kaybetmemiş. Pak, duru bir deniz iken, okyanus olmuş. Ak beyaz köpükler halinde çağlayıp durdu. Amcamoğlu, kardeşim, insanım Hasan.

Gelişiniz tam bir sürpriz oldu benim için. Şaşkına, divaneye döndüm. Sizi sadece

"Büyük Rus devrimci-demokratı Çernişevski'nin, Rusya'da derin yankılar uyandıran sözkonusu romanını okurlarımıza tavsiye ederiz. Özellikle aşağıdaki yazıyı okuduktan sonra"

NE YAPMALI

Georgi Plehanov

Ne Yapmalı adlı romanın bunca başarı kazanmasının sebebi nedir? Bunun sebebi, genel olarak, edebi eserlerin başarısını belirleyen sebebin aynıdır: Eserde, okur yazar halkın büyük çoğunluğunu yakından ilgilendiren sorunlara canlı karşılıklar verilmiş olması.

Romanda ortaya konan düşünceler yeni değil. Çernişevski onları tümüyle Batı edebiyatından almış. Nitekim, kendisinden çok önce, Georges Sand sevişme özgürlüğü tezini, özellikle kadın ve erkek arasında özden, dürüst ilişkiler kurulması gerektiğini savunmuştur. Bu bakımdan, Lucrece Floriani'nin aşka ilişkin ahlâk kayguları ile Vera Pavlovna Lopuşova Kirsanova'nınkiler arasında hiç bir ayrım bulunmaz. O kadar ki, **Jacques** romanından seçilecek bir dizi parçayla George Sand'ın özgür sevişmeyi dileyen fedakâr kahramanına yaraşan düşünce ve yargıların **Ne Yapmalı** romanında tekrarlandığını göstermek kolaydır.

Gelgelelim, bu çeşit ilişkileri savunan da yalnızca George Sand değildir. Bilindiği üzere, Çernişevski'nin görüşlerini derinden etkileyen Robert Owen ile Fourier de sevişme özgürlüğü düşüncesini yaymışlardır

1840 yılından başlayarak bu düşünce Rusya'da da ateşli savunucular bulmuştur. Örneğin, Bielinski sık sık ve tutkuyla aşk ilişkilerinde özgürlük ve içtenlikten yana ol-

←

duygularım, davranışlarımla yaşayabildim. Belli belirsiz cümleler dökülüyordu ağzımdan. Dediklerinizi gördünüz, ancak birkaç tekrardan sonra anlayabiliyordum. Hele dayımoğlunun yakında evleneceğine, sonra ne kadar güldüm. Bu kadar basit bir şeyi dahi iki-üç tekrardan sonra algılayabildim. Sonra anam söyledi. Galiba bu yakınlarda evlenmiş diye. Yürekten mutluluğunu istiyor, ay parçası güneş parçası yeğenler bekliyor, gözlerinden doyasıya öpüyorum. Siz gittikten sonra biraz durulmaya başladım. Artık nehirin dibini görebiliyordum. Meğer ne çok konuşacak şey varmış. O denli sevincime rağmen bir hüzünde çöktü yüreğime. Bir yetince konuşamamaktan bir de kucaklaşamamaktan. Bu kadar ayrılıktan sonra, o kadar yol gelmeşsiniz. İsterdim ki bir bayram gününe, açık görüşe denk geleydi. Yirmi dakika da olsa sizi kucaklar, öper, dokunurdum hiç olmazsa. Olmadı. Neyse, bir anlık istekti geldi geçti. Yerini yine tarifsiz sevince bıraktı. Bununla sekiz yıllık daha idare edebilirim.

Bir kaç gün önce açık görüş oldu. Anam, babam ve Mazdo amcam geldiler. Amcamı da altı yıldır ilk defa görüyordum. Beni çok sevindirdi. O'nu görmenin, birlikte olmanında kendine has bir tadı var. Yıllanmış bir şarabın tadı gibi. □

EMMİŞTİK AYNI GAMZEDEN

A. Devran

Değmeyin
Yalnız boşanacağım
Kan göllenen yüreğimle
Özgün can yoldaşlarımın
Birer birer gidişine

Buz altında şakırdayan
Halkın ateş sümbülüydük
Zindan-gurbet bölünmeden
Uçarı sevincimizdi
Emmiştik aynı gamzeden

Bulantılı çıkmazlarda
Zikkelendi seslerimiz
Duru bir yüzle savrulduk
Elveda yeşil yangını
Zümrüt gülleri elveda

Bozkırlardan köpük köpük
Çiçeklerimiz kanadı
Kökümüze oynadılar
Mukaddes vuruşmalardan
Ulu gözyaşımız kaldı

Değmeyin
Yalnız Boşanacağım
Öyle içten öyle derin
Özgün can yoldaşlarımın
Birer birer gidişine

←

duğunu belirtmiştir. Elbette, okurlar "kızgın Vissaryon"un Puşkin'in Tatyana'sına yaptığı acı çıkışmaları unutmamışlardır. Çünkü Onegin'i seven Tatyana kendisini "bir başkası"na teslim etmiş, yüreğinin sesini dinlememiş ve sevmediği yaşlı kocasıyla yaşamağa devam etmiştir.

1840 yılları süresince iyi erkekler kadınlarla olan ilişkilerinde Vera Pavlovna'nın ilkelerini uyguluyorlardı. Fakat, **Ne Yapmalı** yayınlanıncaya değin, bunlar parmakla gösterilecek kadar azdı. Kaldı ki, okur yazar halk bu ilkelerden hiç bir şey anlamıyordu. O kadar ki, Herzen bile **Suçlu Kim** adlı romanında adı geçen ilkeleri istenilen açıklıkla ortaya koyamamıştı. Ancak M. Drujinin, **Pauline Sachs** adlı hikayesinde konuyu daha belirli ve daha tam olarak anlatabilmişti. Yazık ki hikaye kötüydü, üstelik, yüksek sosyeteye bağlı kimseler —asılzadeler ile büyük memurlar— ilerici aydınları ilgilendirmiyordu. Çar I. Nikola rejiminin sonlarına doğru okur yazar halkın sol kanadını meydana getiren "raznotchintsy"lerde yüksek sosyetenin serüvenleri hiç bir ilgi uyandırmıyordu.

Ne Yapmalı'nın çıkışıyla her şey değişti. Her şey açık, belirli, göze batıcı bir duruma geldi. Artık şüpheye yer kalmamıştı. O güne değin, düşünen kimseler aşk hayatlarında ya Lapoşov'la Kirsanov'un ilkelerini izliyorlar, ya —yepyeni bir duyguya

kapılmış da olsalar— evliliğin kutsallığı önünde eğiliyorlar, ya gizli serüvenlere açılan yola sapıyorlar, ya da sevmedikleri halde bir başkasının olmakta devam ederek içlerindeki sevgiyi boğuyorlardı. Seçme hep bilinen sebeplere göre yapılmaktaydı. Çernişevski sorunu o kadar iyi aydınlattı ki, eskiden olağan karşılanan düşüncesizlik ve aşk bağlantılarındaki kendiliğindenlik artık mümkün görülmüyordu: Aşk şimdi bilincin denetimine bağlı idi. Erkekle kadın ilişkileri üstüne yeni bir ışık saçılıyordu.

1860 yıllarının Rusya'sı için bu olayın büyük önemi vardı. Yapılan reformlar toplumu sarsmakla kalmamış, aileyi de sarsmıştı. Işık, o zamana kadar giremediği kuytu köşelere süzülüyordu. Herkes kendini inceliyor, gerek yakınları ile, gerekse toplum ve aile ile olan ilişkilerini anlayışlı bir bakışla gözden geçiriyordu. O güne dek bir avuç ülkücüde rastlanılan yeni görüşler şimdi aşk, aile ve dostluk ilişkilerinde büyük bir rol oynamağa başlıyordu. Görüşler arasındaki ayrılık beklenmedik çözülmeler doğuruyordu. Bir kadın kanunca "ait olduğu" erkeğin çoğu kez bir kültür düşmanı, bir rüşvet yiyici, üstleri önünde el pençe divan duran bir çanak yalayıcı olduğunu dehşetle keşfediyordu. Öte yandan, o zamana kadar güzel bir kadına "sahip olduğu" için kendini mutlu sayan ve birdenbire yeni görüşler kazanan erkek, süslü bebeğinin bütün ilgisini "yeni insanlar"a, "yeni düşünceler"e değil, yeni tuvaletlere, yeni danslara bağladığını, kocasının "makam ve maaş"ından başka bir şeyi umursamadığını umutsuzlukla görüyordu. Bütün öğütler, açıklamalar boşa gidiyor ve güzel kadın, kocası ondan "kulluk etme"yi değil de "hizmet etme"yi istediğini söylemeğe yeltenince, enikonu cadalozlaşıyordu.

Peki, ne yapmalıydı? Çernişevski'nin ünlü romanı yapılması gereken şeyi gösteriyordu. Onun etkisiyledir ki, o zamana dek kendilerini öbür insanların "meşru mülkiyeti" gibi görenler, şimdi yazarla birlikte "ay, ne ayıp!" diye tekrarlıyorlardı. "Bir başka insanın efendisi olma ne ayıp!" Böylece, onlarda insanlık onur duygusu uyanıyor, derin ahlâk ve aile bunalımları geçiriyor, sonra bağımsızlıklarını elde ediyor, hayatlarını kendi anlayışlarına göre düzenliyor, bilinçle yüksek bir amaca doğru yöneliyorlardı.

Yalnız bu bile, Çernişevski'nin adının tarihe geçmesine yetecek ve **büyük Rus eğitimcisini** sağlığında tanıyanlar göçüp gittikten sonra da insanlar onu minnetle anacaktır.

Kültür düşmanları Çernişevski'yi, romanında **etin kurtuluşunu** yaydığını öne sürerek kınadılar. Oysa, bundan daha aptalca ve daha ikiyüzlüce bir suçlama olamazdı. Kibarlar âleminin hayatını anlatan herhangi bir romanı alınız, bütün ülkelerde, bütün toplumlarda asillerin ya da burjuvaların geçirdiği aşk serüvenlerini hatırlayınız, görceksiniz ki, Çernişevski'nin etin kurtuluşunu istemesi gereksizdir. Çünkü et, uzun zamandır zaten kurtulmuş bulunuyor.

Çernişevski'nin savunduğu etin (şehvetin) kurtuluşu değil, tam tersine, **insan ruhuyla aklının kurtuluşu**dur. Bu romanın etkisinde kalan hiç kimse artık yatak serüvenleriyle ayartılamaz. Oysa, yürürlükteki ahlâka yalancıktan saygı gösteren yüksek sınıfların gözünde bu serüvenlerdir hayatı hayat yapan. Onlarsız hayat hayat değildir.

Aslına bakılırsa, adı geçen kültür düşmanları Çernişevski'nin yazılarındaki derin ahlâkçılığı çok iyi anlıyorlar, hatta bu ahlâk sıkılığından dolayı çileden çıkıyorlardı. Çünkü, onlar da biliyorlar ki, **Ne Yapmalı**'nın kişilerine benzemeğe özenen herkes kendilerini en büyük düşkünler olarak görecek ve büyük bir tiksintiye kapılacaktır.

Fakat biz de biliyoruz ki, yazarımızın hayata verdiği başlıca amaç —hatta biricik amaç da diyebiliriz buna— Rusya'da gerçekle, bilimle, sanatla ilgili büyük düşünceleri yaymaktı. **Ne Yapmalı** romanı bu amacın ürünlerinden biridir. Nitekim, aşkta daha akla uygun ilişkiler kurulması yolunda bu romanda propaganda yapıldığını görmemek elden gelmiyor.

Vera Pavlovna'nın Lopuşov'la Kirsanov'a olan sevgisi, gerçekte, yazarın daha önemli öbür düşüncelerini işlediği bir kaneviçedir. Vera Pavlovna'nın düşlerinde, parlak renkler altında, Çernişevski'nin sosyalist inançları yatmaktadır.

Çernişevski bu eserinde de okurlara yeni bir şey söylemiyor. Batı Avrupa düşüncesinin uzun süreden beri ulaştığı sonuçları okurlara iletmekten öteye geçmiyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Fourier'nin düşünceleri 1840 yıllarında zaten Rusya'ya girmişti. Nitekim, Fourier'nin yolundan gittikleri için birtakım gençler yargılanmış, cezaya çarpılmıştı. Öyle de olsa, Çernişevski'nin yardımıyla, Fourier'nin düşünceleri daha çok yayıldı, halka tanıtıldı.

Ne var ki, sonradan, Çernişevski'nin hayranları bile Vera Pavlovna'nın düşlerinden söz açılınca omuz silkeceklerdir. Çünkü, tasarladığı phalanstere'ler onlara çocukça birer ütopya gibi gelecektir. Ünlü yazar okurlara daha pratik ve doğrudan doğruya Rusları ilgilendiren konulardan söz açabilirdi, diye yakınacaklardır. Hatta, sosyalist olduklarını söyleyen kimseler bile böyle düşüneceklerdir. Ama, itiraf edelim ki, biz hiç de onlar gibi düşünmüyoruz. Vera Pavlovna'nın düşleri arasında, Rus sosyalistlerinin son günlere değin üzerinde durmadığı, Çernişevski'ye özgü sosyalistçe düşünceler buluyoruz. Yazarımız, sosyalist bir düzenin, burjuvalık dönemde gelişmiş bütün üretim araçlarından yararlanılarak kurulabileceğini bilinçle ortaya koyuyor. Ayrıca, sözü edilen düşlerde, Ortaasya'dan Rusya'ya, sıcak iklimli ülkelerden soğuk iklimlilere kadar yayılan büyük iş ordularının beraberce üretimde bulunacakları belirtiliyor. Şüphesiz, bu düşünceler Fourier'de de vardı, ama okur yazar halkımız bunları henüz bilmiyordu.

Devrimcilerimiz sosyalist toplumu çokluk ta Kör Vasili zamanında çiftçilerin toprağı kazdıkları aynı karasabanla tarlalarını süren köylü komünlerinin bir federasyonu olarak gösteriyorlardı. Bunun sosyalizm olmadığını söylemek gereksiz. Emekçi halkın kurtulması için insanın toprağın ve genel olarak tabiatın "egemenlik"lerinden kurtulması gerekir. Bu ise, büyük iş topluluklarının varlığına ve üretimde geniş ölçüde modern aletlerin kullanılmasına bağlıdır. İşte, Çernişevski'nin Vera Pavlovna'sının düşlerinde gösterdiği ve pratik peşinde koştuğunu söyleyen bizlerin unuttuğu şey...

Çernişevski, ayrıca, "yeni bir insan"tipinin doğuşuna yardım etti. Bu tipi Rahmetov biçiminde canlandırdı. Onun doğuşunu sevinçle selâmladı ve oldukça dumanlı bir siluetini resmetmek zevkinden kendini alamadı.

Çernişevski, ömrü çetin kavgalar ve ağır fedakârlıklarla geçecek olan Rus devrimcisini bekleyen sayısız işkenceleri, acıları önceden sezdi. Bundan ötürü, Rahmetov'u şehit düşmüş gerçek bir çilekeş olarak gösterdi. Ev sahibesinin de söylediği gibi Rahmetov, "kendine acımayan" bir insandır. Nitekim, işkenceye dayanıp dayanamıyacağını anlamağa kalkar ve bu amaçla bütün geceyi çivili bir keçe üzerinde geçirir.

Birçok kimseler, örneğin Pissarev, bu harekette aşırılık ve abartma görüyorlar. Biz ise, Rahmetov'un karakterindeki çizgilerin başka türlü canlandırılsaydı daha iyi olacağını sanıyoruz. Ne var ki, öyle de olsa, bu karakterin gerçekliğe uygunluğu söz götürmez. Nitekim, 1860-1870 yıllarının hemen hemen bütün sosyalistlerinde bol bol "Rahmetov'culuk" bulunur. □

KMER KADINI

Muzafer Oruçoğlu
Nisan-1983

Vuruvermiş yavrusunu sırtına
Tepesinde su testisi
Göğsünde tüfeğiyle
Doruklardan seyrediyor işgali.

İşgal
Satırını paylaşım için bileyen
Ve en güzel özgürlük türkülerini
Özgürlüğü yokederken söyleyen
Pırlanta başlı devin
Pençesinde alettir.
İşgal
Ne kurtuluş ne kısmettir
Aslanı ininde basmaya gönderilen
Yüzaltmışbin mihverden ibarettir.

Asyalılar!
Asyalılar!
Seeeeeeyredin Asyalılar!
Bakın şunların haline
Güya savaşıyorlar.
Devrimden-karşı-devrime
Sıçrayışın şokunu yaşıyorlar.
Ayakları itaat etmiyor beyinlerine
Bastırma yöntemlerine
Değişen rollerine
Şaşıyorlar.

Vuruvermiş yavrusunu sırtına
Çapraz-fişenk ışıyan öfkesiyle
Ilık, güvenli yüzüyle
Doruklardan seyrediyor işgali.

Seyrediyor
Tankların gölgesinde
Tavukları Hindistan cevizi
Sütüyle pişirenleri
Kmer sağraklarından
Pirinç rakısı içenleri

Ve türküler
Çete türküleri
Mavi buğular yükseliyor
Dağların derinliklerinden:
Günlerimiz
Günlerimiz
Gül sinede
Çiğ damlaları gibi temiz
Denizlerden daha zengin
Çöllerden sessiz.

Günlerimiz
Günlerimiz
Kuduz karanlığında
Ayın ondördü gibi
Derin, anlamlı, gürbüz.
Yine dağlardan
Sarılacak kentleriniz
Dağlardan sarılacak
Ağır, yoğun, dipten
Yalın ve özentisiz.

sanatını güçlü proleter ögelerle usta-ca bezeyen emekçi halkımızın bu büyük onuru dışardayken başı dik yaşadı. Atatürk'ün içki sofrasına davetini, "Ben deniz kızı Eftelya değilim" diyerek reddetti. Aynı onurlu yaşamını hapisteyken de sürdürdü. Lenin'in "Parti Edebiyatı" anlayışını burjuva edebiyatçılarına, sanatçılarına karşı savundu. Önemli yalpalamalarına rağmen, ömrünün son dönemlerinde, Rusya'dayken bürokrasiyi eleştirdi ve sırf bunun için bir piyes yazdı. Modern revizyonistlerin hoşnutsuzluğunu üzerine çekti. Bu büyük ozanın hapiste direnişteyken yazdığı bir şiiri sunuyoruz.

AÇLIK GREVİNİN BEŞİNCİ GÜNÜNDE

Nazım Hikmet

Kardeşlerim;
demek istediklerimi doğru dürüst diyemiyorsam
kusura bakmayın kardeşlerim,
azıcık sarhoş gibiyim, bir azcık dönüyor kafam,
Rakıdan değil
açlıktan hafif tertip.

Kardeşlerim,
Avrupa'dakiler, Asya'dakiler, Amerika'dakiler,
Ben, hapiste açlık grevinde değil de
bir kırda yatıyor gibiyim bu mayıs ayında geleceleyin.
Ve gözleriniz ışıl ışıl yıldızlar gibi baş ucumda;
ve elleriniz tek bir el
anamın eli gibi
yarimin eli gibi
Mehmet'in eli gibi
hayatın eli gibi avucumda. →

AŞIK OLMANIN USTASI: *NAZIM HİKMET*

En zor sanatlardan birisi de aşık olmak sanatıdır. Hayatın hünerine, marifetine ve güzeliklerine aşık olmak. Patlayan bir tomurcuğa, tan rüzgarına ve toprağa düşerken pırıl pırıl gülümseyen bir yağmur damlasına aşık olmak. Bilgin, inançlı, açık alınlı bir insanın bakışlarıyla aydınlanan bir kitaba, bir nişangâha aşık olmak. Yani aşık olmayı hakeden ilginç, acayip, korkunç, şaşırtıcı güzel her şeye aşık olmak. Ki bu, her babayiğidin kârı değildir.

Hayatın harikalarına, sırlarına ve bilinen güzelliklerine aşık olan insanlar, genellikle onu değiştirmek için birşeylere sarılırlar. Orağa ya da çekice sarılırlar. Kaleme ya da dipçiğe sarılırlar.

Gelin bir de büyük Ozan Nazım'ı dinleyelim bu hususta:

"Ben şöyle dört başı mamur âşık olsam, fakat dedim ya, bana bağlı, bana bağlı

Kardeşlerim,
zaten beni hiç bir zaman bir başıma bırakmadınız,
hem sade beni değil
memleketimi ve halkımı da.
Sizinkileri benim sevdiğim kadar
siz de benimkileri seviyorsunuz diye
sağ olun kardeşlerim, teşekkür ederim.

Kardeşlerim,
ölmeye niyetim yok.
Kardeşlerim,
biliyorum,
yine de yaşamakta devam edecğim yanı başınızda:
Aragon'un mısramında olacağım
—gelecek güzel günleri anlatan her mısranda—
ve beyaz güvercininde Pisasso'nun
ve Robeson'un türkülerinde
ve asıl
ve en güzeli:
Marsilya dok işçilerinden yoldaşımın muzaffer gülüşünde
olacağım

Kardeşlerim,
dolu dizgin bahtiyarım doğrusu.

SÜRGÜN

Dersimden Dilo

"Bitmez Deme Bitecek Bir GÜN"!

—Gitmirem Apo, Ben gitmirem! Giden gide! Ben gitmirem! Daha kardaşımın kanı kurumamış, eti çürümemiştir, yaram hala sağacanken... Gitmirem Apo anlamimisen gitmirem!

Yumruklarını pencereye doğru öfkeyle doğrultu.

—Buralar bizimdir! Yurdumuz, toprağımızdır, anamız, avradımızdır!

"Öfkeden kaşlarını çatmış, avurtlarını sıkıyor, burun delikleri bir genişliyor bir iniyor, hızlı hızlı soluyordu, aniden babasına doğru döndü.

—Daha dün kardaşımı vurmuşlardır bu zalımlar! Anlamimisen? Duymimisen Apo! Askeri arabanın ardına bağlayıp sürmüşler, hemide daha can vermeden...

"Dolu gözlerinden bir damla yaş süzüldü taze çıkmış sakallarına karıştı, başını salladı iki yana, acıyla"

—Neler düşünüyordu kim bilir Apo...? Yavuklusunu mu? Kim bilir belkide, arkadaşları, yoldaşları gelir diye bekliyordu...? Taşlar yarıyordu vücudunu, acı duyuyormuydu...? Kardaşım... Kardaşım... Azizim... Bıran öle sana Aziz... Yiğit ağam... Abem...

"Katıla, katıla ağlıyor, bütün vücudu sarsılıyordu"

Anası kalktı yerinden, titreyen elleriyle sarıldı oğluna

---

olmayan şartlarıyla, hüsranı, hicranı, firakı, ümidi, imkânı, imkânsızlığı, benim enfüsi durumum ve afaki hayat şartlarıyla, yani takım taklavatıyla dört başı mamur âşık olsam, —böyle aşk dostlar başına— yisalin, hattâ maşûkamla senelerce aynı çatı altında burun buruna yaşamanın aşkımı azaltacağına değil, bilâkis çoğaltacağına eminim. Çünkü maşûkaya —böyle bir aşkın maşûkasına— hiç bir zaman yüzde yüz ulaşamayacağımı sanıyorum. Daha doğrusu bundan eminim. Amma da metafizik laflar ettik..."

.....

"... Meselâ ben 45 yaşımı bitirdim. Ama her gün biraz daha âşık oluyorum. Karımdan, sanattan, tabiattan, insanlardan, idealimden tut da kanaryama kadar her şeye dolu dizgin âşık oluyorum. Ve çok şükür âşığım. Bu aşk mistik manada filan değil. Platonik aşk değil. Her birine ayrı ayrı pratik tezahürleriyle faal bir aşk... Bana öyle geliyor ki, bir tek insana, yüz milyonlarla insana, bir tek ağaca, bütün ormana, tek bir düşünceye, fikre, birçok düşünceye ve fikre âşık olmadan yaşamak yaşamak değildir."

Zindandayken milyonlara, muhteşem kalabalıklara daha bir katmerlicesine, delicesine aşık oluyor. Toprağın kokusuna, parmaklıklardan seyrettiği dağların dumanlı doruklarına, hatta görmediği şeylere, Börklüce'nin ve Tanya'nın direnişine aşık oluyor. Bu mavi gözlü dev, diyebiliriz ki, çağımızın en büyük birkaç âşık olma ustalarından birisidir. Bu yönüyle tümümüze örnek olmalıdır. □

Dersim 1938

—Oğul etme, yapma oğul, zaten derdimiz bizi yakmakta, birde sen dert koma yüreğimize...
—İtti anasını elinin tersiyle
—Sen hangi derdi sorisen aney...! Hangi yürekten bahsedisen...! Ne kalmıştır daha aney canmı...? Canımızı almışlardır, ev barkmı...? Aha işte gidin demilermi...? Neyimiz kalmıştır aney neyimiz...!?

"Gözleri daldı, boş duran mindere"

—Aha şu köşede oturmuştu son gelende. Nasılda dönidin etrafında, çoraplarını sen çıkarmıştın, hatırlimisen aney... Hani bıramamıştıki çıkarasın. Sen zorla almıştın çoraplarını... Fişenkleri sıra sıra dizmişti böğrüne... Hani sen yemek yapam oğul deyende, O da —Aney kurban, sıcak çorba koy demişti— Ben yiyemediydim o çorbadan, koyverdim hepsini o yesin diye mahsustan yemediydim, onu seyrettimdi doya doya... Bilmisen o hiç dert yanmazdı...! Her şeyin br kolayını mutlakki bulurdu, bilmediği bir şey yoktu sanki (parmağını mindere doğru uzatarak) Aha şurada bir soluk ötmede, oturuyordu... Yanında mutlaka okuyacğı bir şeyleri vardı...
—Anası kesti konuşmasını
—Yapma oğul, etme kırma bizi...
—YETMEZ dedi bağırırak YETMEZ!!
—Bakisen görüsen yeterdir derlermi...? Buralardanda gidin derler, nere kadar aney nere kadar...!!

"Ağzından tükürükler saçılıyor, evin içerisinde bir dolanıyor, bir çöküyor, bir ellerini iki yana açıyor, bir yumruklarını sıkıyor... "Hırslı sürdürdü konuşmasını"

—Tanımamışız, bilmemişiz, görmemişiz, duymamışız, bir diyara gidin diyiler!! Gitmirem ben gitmirem anlamimisiseniz!!! Demek bunlar bizdende korkiler? Öyle ya yoksam niye bizi göndereler, birde utanmadan gazetede yaziler —Biz kimseyi bir yere göndermedik— diye
—Abemi katletmişlerdir hemide kahpece... Daha ne isterler ne..? Abemin resimlerini dağıtmışlardı, boy boy, gelir pişman oldum dese ilişmeyiz demişlerdi... Ama Abem ne demişti biz ona söyliyende —Biz ezilenden yana olmaktan pişman değil, gurur duyarız ancak!!— demişti gülerek... değilmi Apo!!!

"Babası bir iki aksırdı, lafa girmek oğluna cevap vermek, hemde oğlunu yatıştırmak için, ama kederini gizliyememişti"

—Oğul... Hıdo (Hıdır).. Yarın sabahtana, askerlere gene gelende bizi burada görmiyeler... Sende kulaklarınla duymuşsun, Binbaşı denen herif, beş gün mühlet demişti, O da yarın sona eriyor oğul etme yaramız zaten bizde hal bırakmamış, birde sen bizide, kendinide heder etme, oğlum... Yavrum yiğidim,, elden ne gelir buda bizim kaderimizdir demek çekeceğiz...!
—Sus Apo Sus —diye bağırdı—
—Ne anlatisen sen, ne anlatisen!!? Sorirem sana allahımı demiştir buradan gidin deyi? Cevap veresin allahımı!? Binbaşı demiştir gidesiniz diye... Kimdir bu adam Apo kimdir. Bu binbaşı ki kendi gelmeden adını getermişlerdir buralara. Ne deyiler, çocuklara bile işkence edermiş! Ne diyeler, eline düşen karılara, kızlara etmediğini bırakmamış! Ne deyiler, allah mallah tanımazmış, yani zalımlığı ile rütbe almış ün almış... Daha neler neler Apo...!
—Peki bu zulumkar bu zorbaların yazdığımıdır kader! Bunlarmı yazmıştır bizim kaderimizi, sen hangi kaderi sorisen!!?

"Babası bir cevap bulmanın telaşı içerisinde, elini cebine soktu, tütün tabakasını arar gibi yaptı... Bir şeyler söylemeliydi oğluna, çaresizlik içinde olduğu her halinden belli oluyordu, fakat o sanki aradığını bulduktan sonra hemen cevap verecek tavrı içindeydi.. Oğlunun sesi ile irkildi!

—Böylemi anlateydin Apo...? Sen bize böylemi anlateydin...? Yeni olan bir zulummu

dur bu! Degildir, degildir hiçte yeni bir şey degildir, eski bir Lavuko'nun bir tekrarıdır bu Apo... Koçkiri destanlarının bir parçası, Dersim katliamlarının bir devamı, Elaziz'de kurulan dörtyüz darağacının korku nöbetidir bu gün bizi sürenlere, dünün korkusu düşmüştür Apo...! Ne edersin yaban ellerde, bu yaştan sonra, ne iş görebilesin, budur dilini doğru düzgün konuşamirek bunlar bizi bu şekildede öldirerler...!Bağışla beni ayağının tozuna kurban olduğum... Bağışla.....

.....

Bir deli dolu akar Parçik çayı, Laç deresi gürül gürül bir deli rüzgar eser Kürdistanın yalçın dağlarında, bereketli ovalarında, rüzgarlar savurur önüne kattığı tohumu gebe topraklara doğru, bir tohum bin filiz verir, fışkırır yararak toprak ananın karnını boy verir, dal budak salar uzanır el, kol gibi, anamız, analarımız gibi... Kız kızan doğuracaktır... Aziz gibi...

Ovalarında deniz dalgası gibi süzülen ekinleri, su verirsin eyilir, kızıl güneş vuranda doğrulur, kazırır.

O gün gelende kuşanır orağı, tırpanı nasırlı el, sermayesidir elim emeği gözünün nuru kara toprak, bir kavgadır sürer ürünü ile tarlası ile, yanık ağıtlarıyla çınlar ovalar, dağlar. Bir ıtır bilesin tütünü, tabakasıdır, cızz eder gaz kokan Muhtar çakmağı, yakar için için sıcak tarlada ayağı Ankara lastiği, yumak yumak olur çorapta Gurnik dikenleri....

Bir yaz gününün yorgunluğunda, müzük sesi gibi gelir cır cır böceğinin cırıltıları... Yorgunluk çıkartır ocakta kaynıyan çay. Dudakta sararan sigara... Ağıl kokar, toprak kokar ev damları... Kuru çatlak dudaktan kopan bir üfürük son verir idare ışığına... Kara kapkara hayaller kaplar düşünü... Gelen gün ne getirir ne götürür bilinmez...

Köpek havlamaları yırtar gecenin koyu sessizliğini yankılar yapar uzun uzun...
—O sabah önceden yaşanmış binlerce sabahtan sadece bir yenisi dahadır... Katırlara yüklemişlerdir üç beş parçayı...
—Ellerini böğrüne kenetlemiş bir Kürt gelini, ağzından inilti ile dökülen bir ağıttır, hem söyler hem sallanır sağa sola kuru zayıf elleri ile vurur böğrüne... Döğünür çaresizlik için de... Kervan bir ölü sessizliği ile köyden çıkarken... Anadır dayanamaz döner ardına boyun bükük... Gözlerni mezarlığa diker arar arar çakılır gözleri, yaş değil, akan kindir, isyandır!! Azizim... Azizim... Lemin lemin Azizim... Toprağını öpmemide çok gördüler Azizim...!! Çöker dizlerinin üzerine, ellerini gökyüzüne kaldırır, haykırır olanca gücüyle.
—Xudey.... Xudey... Hıdom sana amanattır Xudey...

Bir yol uzanır bilinmez yol, yolak, dil. durak neredir!!??
Eldeki Mühürlü imzalı kağıtta koca harfler sırıtır.
7. KOLORDU KOMUTANLIĞI EMRİ İLE... diye
Bitmez Deme! Bitecek Bir Gün □

—Apo: Baba
—Bıra: Kardeş Bıran... Kardeşin
—Elazığ'da dörtyüz idam: 1925 Şeyh Sayit Kürt hareketinde esir edilen yiğit Kürt savaşçıları Kemalistler tarafından tek celsede idama mahkûm edildiler ve 27 Nisan 1925'te 400 Kürt aydını ve köylüsü topluca idam edildiler.
—İdare: Kürdistanda köylerde kullanılan huni biçminde içinden fitil geçirilmiş gazla yanan bir aydınlatma aracı.
—Gurnik Dikeni: Toprak biçiminde bir diken çişidi.
—Xude: Allah... Xudey: Allahım, anlamanda türkçesi.
—Lemin: Eyvah ey!!
—Lavuko: Türkü

ACILAR TUTANAĞI

Hüseyin Nadir

Koynunda yanardağlar öfkesi saklıyan yurdum
Acılara konak olduğunun tutanağıdır
Süngü parıltılarının dağlarına vurupta
Anaların göz pınarlarını kurutup
Saçlarına ak düşürdüğü bugünler.

Bu, bakılmadık yeri bir tek yürekleri kalan göçerle
Bu, vardiyalarda kalan alın teri
Bu görüş günleri, bu hasret
Bu dar günün
Acılarının resmidir yurdum

Hüzün düştü çocuk ıslıklarına
Hangi gecelerinde kaldı gülümsemelerim
Türkülerin yok denilmesin yurdum

Acılarının türküsü olacak
Sicillere düşmüş fikrimin
Firari dolaştığı bugünler.

"Eğer en geniş ve en basit anlamda bile
bir sanat ve edebiyatımız olmasaydı,
devrimci hareketi sürdüremez
ve zafer kazanamazdık.
Bunu kavramamak olmaz."

Mao Zedung